

kommunfullmäktige
kommunstyrelsen
övriga nämnder
förvaltning

Bevarande- och utvecklingsprogram för Dunkehällaravinen Jönköpings kommun

Fastställt av kommunfullmäktige 2006-03-30 § 69

JÖNKÖPINGS
KOMMUN
Stadsbyggnad

**Bevarande - och
utvecklingsprogram
för**

**DUNKEHALLA-
RAVINEN**

Antagandeverision oktober 2005
Kommunfullmäktige 2006-03-30

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING

1 INLEDNING	1
2 BAKGRUND	2
Arbetets gång	2
Geografiskt läge och karaktär	2
Vattnet	3
Namnet	4
Gällande planer m.m.	4
Tidigare ambitioner	6
3 KORT HISTORIK	9
4 BYGGNADSBESKRIVNING	14
Analys av den byggda miljön	14
5 ANLÄGGNINGAR -RESTER FRÅN FORNA VERKSAMHETER	17
Juridiskt ansvar och tillstånd	17
6 NATURBESKRIVNING OCH REKREATION	18
Vattendraget med dammar och byggkonstruktioner	18
Områden med bestånd av träd och buskar	20
Öppna gräsbevuxna områden	20
Gångvägar, stigar, trappor och broar	21
7 EXPLOATERINGSMÖJLIGHETER OCH ANALYS	22
Vision	22
Byggnationsmöjligheter	24
8 JURIDISKA MÖJLIGHETER TILL SKYDD	28
Miljöbalken (MB)	28
Lagen om kulturminnen (KML)	29
Plan- och bygglagen (PBL)	29
Skyddsbestämmelse/varsamhetsbestämmelse i detaljplan	30
Områdesbestämmelser	30
Lämpligast skydd för Dunkehalla	31
9 BUDGET & FINANSIERING	32
10 GENOMFÖRANDE	33
Tidplan	34
Medverkande tjänstemän i projektgruppen	34
Litteraturförteckning	35
BILAGA 1: BYGGNADSBESKRIVNING	36
BILAGA 2: DAMMAR & FORNLÄMNINGAR	45
BILAGA 3: NATUREN	50
BILAGA 4: SAMRÅDSREDOGÖRELSE MED REFERNSGRUPPENS RAPPORTER	53
BILAGA 5: ”FÖRSLAG PÅ FÖRBÄTTRING AV FISKENS VANDRINGSMÖJLIGHETER I DUNKEHALLAÅN”	67

KARTOR (BYGGNADER & FORNLÄMNINGAR SAMT NATUR)

Fotot på framsidan kommer från
läns museets bildarkiv.

SAMMANFATTNING

För att skydda den befintliga bebyggelsen i Dunkehallaravinen ska en eller flera detaljplaner upprättas för området mellan Kortebovägen och Hallmansvägen. Dessa detaljplaner ska styra både skydd av befintlig bebyggelse samt prövning av ny bebyggelse på lägen B3, mitt emot Hospitalskvarn, och B5, vid tryckeriet. Naturen inom detta område ska planläggas med relativt detaljerade egenskapsbestämmelser för att fastställa önskad karaktär. För naturdelarna ska detta program användas som en skötselplan för hur man ska vårda dessa.

Eftersom projektgruppen har en sammansättning som representerar olika intressen har det funnits delade meningar inom projektgruppen om de platser som har utvärderats för eventuell nybyggnation. Men majoriteten av projektgruppen förordar B3 och B5 (på Dunkehalla 1:1 och Bymarken 1:1) som lämpliga exploateringslägen och anser att det skulle kunna innebära ett lyft för området. Under samrådsskedet har det inte framkommit någon stor opinion varken för eller emot ny bebyggelse, eller starka sakargument mot föreslagna lägen. Därför anses lägena **B3 och B5** kunna vara platser för fortsatt behandling för eventuell ny bebyggelse, vilket ska göras i den framtida detaljplaneprocessen. **Övriga utredningslägen ska ej bebyggas.**

Under samrådsskedet och dess två allmänna möten framkom det ännu tydligare att åtgärder för att renovera och underhålla dammarna ska prioriteras högst. Därefter är det den allmänna skötseln av grönområden och viss befintlig bebyggelse samt skyltar som anses vara av stor vikt.

Naturmarken ska skötas på så vis att vegetation som skadar eller skymmer fornlämningarna ska tas bort. I övrigt ska fördelningen mellan skogbevuxna områden och gräsbevuxna områden följa detta program. De skogbevuxna områdena ska tillåtas innehålla stora och fullvuxna träd. En trädplan med inventering av befintliga träd och förslag till nyplantering ska upprättas för Hulukvarnsgatan och Tomtebogatan.

För att höja områdets karaktär är det viktigt att både återskapa och underhålla vattenspeglarna vid Hulukvarn (Bymarken 1:1), Hospitalskvarn (Dunkehalla 1:1) och Stallkvarn (Dunkehalla 1:6 och 1:7) på ett bättre sätt än i dagsläget. Dunkehallaåns naturliga lopp i stadsmiljön ska bevaras eftersom det hyser ett naturligt växt- och djurliv och är en spännande upplevelse på promenaden. Under vägpassagen vid Kortebovägen och järnvägen ska några mindre åtgärder göras för att underlätta för harren att komma in i ån för att leka. Att skapa fler vattenspeglar och ha ett någorlunda bra djup i dessa dammar skulle också vara positivt för att i framtiden bättre klara av stora nederbörds mängder.

Gångleden behöver renoveras och nya skyltar sätts upp. Vid några av entréerna till området behövs det nya större skyltar med information om områdets intressanta historia. Att skapa en möjlighet för en rast på tre ställen i området rekommenderas. En besöksparkering behövs och en lämplig plats är vid Lokstallarna. Vid Dalviksskolans närhet ska en ”Skolskog” upprättas i samarbete mellan skolan och Tekniska kontoret. Vid två mindre delområden ska avtal upprättas med närboende för skötsel av naturen.

I övrigt ska kommunen ha fortsatt kontakt med länsstyrelsen, muséet och fastighetsägarna för att gemensamt finna lösningar för att använda och bevara byggnaderna kring Stallkvarn på ett bättre sätt.

Ovannämnda åtgärder innebär omfattande kostnader och tekniska kontoret ansvarar för de flesta av dessa. I programmets samrådsversion fanns en preliminär budget på 4,3 miljoner kronor. Efter samrådsskedet har det tillkommit åtgärder för ca 400 000 kr. Projektet kan kanske genomföras med någon form av statlig delfinansiering. ***I och med det politiska godkännandet av den här slutliga versionen av programmet ska berörda förvaltningar få i uppdrag att genomföra de rekommenderade åtgärderna som kommunen ansvarar för.***

1 INLEDNING

Syftet med detta program är att klargöra Dunkehallaravinsens bevarande- och utvecklingsmöjligheter. Sommaren 2001 fick stadsbyggnadsnämnden i uppdrag att utföra denna utredning. Det har under vintern 2003/2004 framkommit intresse och ansökningar om nyexploatering i området. Innan lovgivning kan ges eller avslås måste hela områdets värden utvärderas.

Dunkehallaravinen har höga värden både ur kulturmiljö- och naturvårdssynpunkt. Det är också ett attraktivt promenadområde. Enligt länsstyrelsen utgör området ett av länets bästa exempel på tidig industrialisering och teknikhistoria där vattenkraften utnyttjats som drivkraft.

Men området har också en annan viktig funktion idag då stress är ett av de största folkhälsoproblemen. Sedan 1980-talet har forskning visat att naturen har en snabb och starkt läkande effekt på stressade individer. Forskning pekar på att grönområden, speciellt i anknytning till vatten, minskar människors stress, varför det finns samhällsekonomiska vinster med att bevara och vårda stadsnära grönområden med vattenbiotoper knutna till sig. Gångvägar och platser att vistas på behandlas också i denna utredning och det ges också förslag på var man kan skapa nya platser för en stilla stund.

Dunkehallaravinen är en viktig miljö att bevara men det är också viktigt att området tillåts utvecklas. Utveckling kan innebära en annan användning av befintliga byggnader eller t.o.m. ny kompletterande bebyggelse på platser som anses lämpliga. Att varsamt kunna komplettera och förbättra den befintliga miljön utan att göra det på bekostnad av den gamla bebyggelsen. Är det något man kan tillämpa för detta område? Måste skydd av kulturmiljöer samtidigt vara i konflikt med förändring och modernisering? Är detaljplan den lämpligaste juridiska åtgärden för att styra både skydd av befintlig bebyggelse samt utformning av eventuell ny bebyggelse? Dessa frågor har diskuterats under programmets samrådsskede.

Avsikten med denna utredning är därmed att sammanväga de fyra intressena naturvård, kulturmiljövård, friluftsliv och nybyggnation till en samlad analys och att ge förslag till målsättning för dalgångens bevarande, skötsel och utveckling.

Under samrådsskedet har ovanstående delfrågor diskuterats samt hur man i så fall kan genomföra och finansiera eventuella åtgärder. Samrådsskedet pågick under våren 2005 med bl.a. två allmänna möten och guidade vandringar i området. I denna process arbetade man även med en referensgrupp där boende och andra som var extra intresserade av området fanns representerade. Med referensgruppen diskuterade man mer i detalj deras syn på området idag och hur man vill att det ska utvecklas. Referensgruppens rapporter finns med i samrådsredogörelsen (bilaga 4) där även alla inkomna yttranden finns sammanställda. Efter samrådsskedet har programmet reviderats till denna slutliga version.

2 BAKGRUND

Arbetets gång

En projektgrupp sattes ihop med sakkunniga från olika fackområden. Denna grupp har bestått av representanter från följande avdelningar:

- Tekniska kontorets gatu- och parkavdelning
- Tekniska kontorets mark- och exploateringsavdelning
- Stadsbyggnadskontorets planavdelning
- Stadsbyggnadskontorets stab
- Stadsbyggnadskontorets bygglovavdelning
- Miljökontoret
- Kultur Jönköpings kommun

Under arbetet med programmets faktadel har även samråd skett med länsstyrelsens kulturmiljöenhet och länsmuseumet.

Enkätundersökning

En enkät har skickats ut till de närboende under maj 2004. Nedan är en kort sammanställning av resultatet av denna. En mer detaljerad sammanställning finns med i utställningen i kommunens utställningshall i Juneporten eller som pdf-fil på kommunens hemsida.

Resultatet av enkäten blev som följande. De närboende anser att helhetsintrycket av området är bra och att det främst uppfattas som ett natur- **och** kulturområde jämfört med bostadsområde, verksamhetsområde eller enbart natur- eller kulturområde. Majoriteten anser att Dunkehallas närområde är ett mycket bra område att bo i.

Dammarna är viktiga för området främst för deras historiska bakgrund, samt att de ger ett rikt fågelliv. Områdets historik och kultur är det största skälet till att besöka området. Det är också ett mycket attraktivt strövområde redan idag. Ljudet från ån uppfattas som vackert och inte störande.

Det man önskar för den fortsatta utvecklingen av Dunkehalla är att underhållet blir bättre, att stora träd tas ner, bättre belysning vid gångleden, att byggnaderna kring Stallkvarn renoveras samt att hantverksverksamheter önskas till området. Informationsskyltarna är dåliga i dagsläget och man önskar fler och större och med mer information på.

Geografiskt läge och karaktär

Dunkehallaravinen ligger ca en km nordväst om Jönköpings västra centrum, i stadsdelen Dunkehalla mellan Bäckalyckan och Bymarken. Området är ca 3 km långt och inom det finns både verksamheter, bostäder och vackra natur- och kulturmiljöer. Utredningsområdet sträcker sig mellan Dunkehallaåns utflöde i Vättern och kvarnen vid Klämmestorp. Man kan uttyda tre olika typer av karaktärsområden inom den berörda sträckan. Den första sträckan från åns utlopp i Vättern upp till Hallmansvägen är den bebyggda delen där det fortfarande finns många gamla byggnader kvar från den tidigare intensiva industriepoken och kulturmiljön är synlig och påtaglig. Den andra sträckan mellan Dunkehallavägen och Pojkadammen känns som naturmiljö blandat med lite parkkaraktär med många spår av gamla kvarnar och andra byggnader. Den resterande sträckan upp till Klämmestorp Kvarn har en naturlig å med strömmande vatten omgiven med skog. Det finns både en gc-väg i åns närhet samt stigar inne i den angränsande skogen.

Blandningen av den vackra naturen, den historiska påminnelsen av tidigare verksamheter i form av

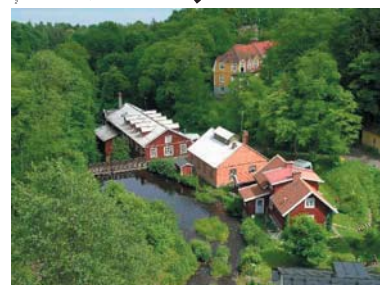
äldre byggnader och ruiner, tillsammans med den levande känslan av att området bebos och besöks av stadens invånare, gör området mycket speciellt och präglade för ravinens karaktär. Det finns genomgående promenadstråk längs med Dunkehallaån. Trappor för oss uppför branterna och vattnet dånar i fallen. Vid Stallkvarn på den norra sidan av ån finns ett bord och bänkar om promenaden är för krävande.

Ren naturmiljö: Naturlig å med strömmande vatten omgiven med skog.

Naturmiljö blandad med parkkaraktär: Här finns många spår av gamla kvarnar och andra byggnader.

Den bebyggda delen: Det finns många gamla byggnader kvar från den tidigare intensiva industriepoken och kulturmiljön är synlig och påtaglig.

Vattnet

Ån avvattnar Dummemosse, Lomsjön och Västersjön till Vättern och har ett lugnt flöde fram till Pojkadammen, även kallad Prostkvarnsdammen, där den övergår till ett flöde med forsar och fall ned till Vättern. Från Pojkadammen till Vättern är det en fallhöjd på 88 meter. Det bruna vattnet beror ej på att vattnet är extra smutsigt utan av att Dunkehallaån avvattnar Dumme mosse, där torven i mossen färgar vattnet.

Namnet

Det finns olika uppfattningar om hur namnet "Dunkehalla" har uppkommit. Att "halla" härleder till områdets topografi är inte så omdiskuterat då vattnet tar sig fram med klipphällar på vardera sidan av ån. Den mest vedertagna förklaringen till "Dunke" är att det kan komma från "dunka"; att vattendraget dunkar när det tar sig fram. Andra förklaringar har varit att det härstammar från fornsvenskans "dunker" som betyder mörk p.g.a. den mörka dalgången, vilket anses vara fel. En tredje förklaring är att "Dunke" kan komma från ett egennamn på en tidig kvarnbyggare eller kvarninnehavare. Andra förklaringar har varit att namnet kom från rövaren Dunke eller den skotske generalen Duncan som tågade mot Jönköping år 1612 med en dansk här. Enligt läns museet är den troligaste och den mest vedertagna förklaringen dock att namnet härstammar från åns dunkande ljud.

Gällande planer m.m.

Kommunens översiktsplan

I kommunens översiktsplan som antogs i mars 2003 redovisas det aktuella området som ett intresseområde för naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv. Ån beskrivs som en särskilt värdefull biotop, där särskilt stor hänsyn ska tas till de naturvärden som är knutna till vattenmiljön. Kulturmiljöns värden redovisas i kulturminnesvårdsprogrammet från 1988, där man föreslår att området ska skyddas med skyddsbestämmelser i detaljplan och kulturvärdena bevakas vid bygglovprövning. För friluftslivet har Dunkehallaleden störst betydelse. Den går genom ett grönstråk med många synliga kulturlämningar.

I översiktsplanen anges att Dunkehallaåns dalgång ska ges ett långsiktigt skydd genom att kommunen ska utreda dess bevarande- och utvecklingsmöjligheter och föreslå lämpliga skyddsåtgärder.

Grönstrukturplanen

Grönstrukturen i och runt våra städer är av ekologisk, kulturell och social betydelse. Enligt kommunens Grönstrukturplan är målsättningen för området följande:

"Dunkehallaåns dalgång ska utgöra en välvårdad kulturhistorisk miljö som visar på sambandet ån – tidig industrialism. Goda förutsättningar för ett växt- och djurliv typiskt för strömmande vatten och närheten till Vättern ska upprätthållas. Det ska vara god framkomlighet för gående utmed hela Dunkehallaån. Dunkehallaåns dalgång ska utgöra en attraktiv och spännande vistelsemiljö för lokala och långväga besökare. Dalgången ska präglas av lövskogsvegetation, med undantag för Prostkvärnsdammen, som ska hållas öppen och området runt om dammen ska bibehålla parkkarktär. En skötselplan ska upprättas som ska visa på hur värden för kulturhistoria, naturvård och rekreation kan bevaras och förenas. De äldre detaljplanerna (291129, 360716 samt 640608) bör ändras så att de stämmer överens med den skötselplan som upprättas."

Parkområdet omfattar Dalviksparken, Prostkvärnssparken och Dunkehallaavägsparken. Målsättningen för parkerna är att de ska vara öppna så det är möjligt att uppleva det porlande vattnet i ån och vattenspegeln i Pojkadammen. Kulturhistoriska lämningar ska vara välvårdade. Även här i parkerna ska det finnas goda förutsättningar för det strömmande vattnets växt- och djurliv, liksom god framkomlighet för gående.

Gällande detaljplaner

Den första stadsplanen över området upprättades 1913 då området planlades för industri. I de nu gällande planerna för den östra delen är det planlagt för bostäder, småindustri och parkändamål. Berörda detaljplaner för området mellan Kortebovägen och Hallmansvägen är från 2003, 1964, 1929, 1936, 1951 och 1945. Detaljplanen från 1929 som berör den största delen av området öster om Hallmansvägen, vilket är det område som visats ha det största bebyggelsestrycket, tillåter en byggrätt på IIÖ14. Byggrätten innebär följande:

II = Byggnad får icke uppföras till större våningsantal än två våningar

Ö = Huvudbyggnad skola uppföras fristående eller sammankopplas i tomtgräns två och två samt att byggnader få icke upptaga mer än en femtedel (1/5) av tomts areal.

i = Kvartersdel inom vilka byggandsnämnden icke må medgiva lov till uppförande av byggnad för industri, garage, upplag och därmed jämförliga anläggningar förrän hälsovårdsnämnden blivit i ärendet hörd.

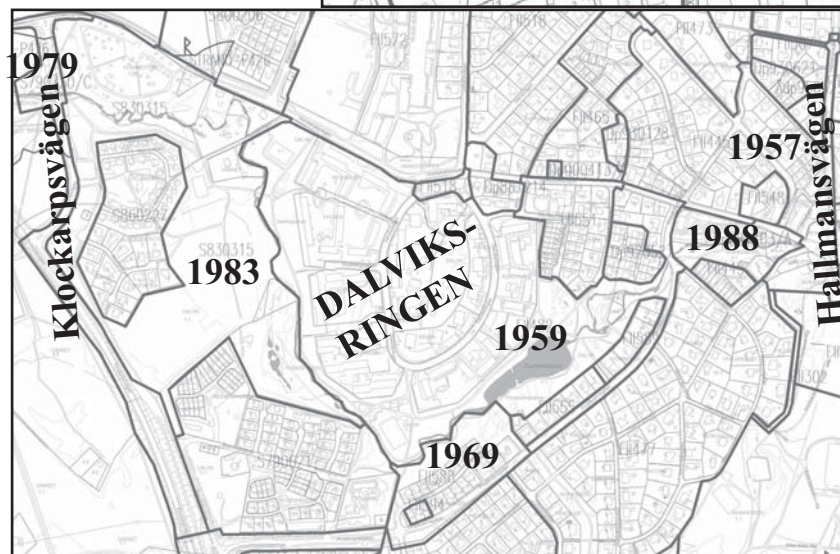
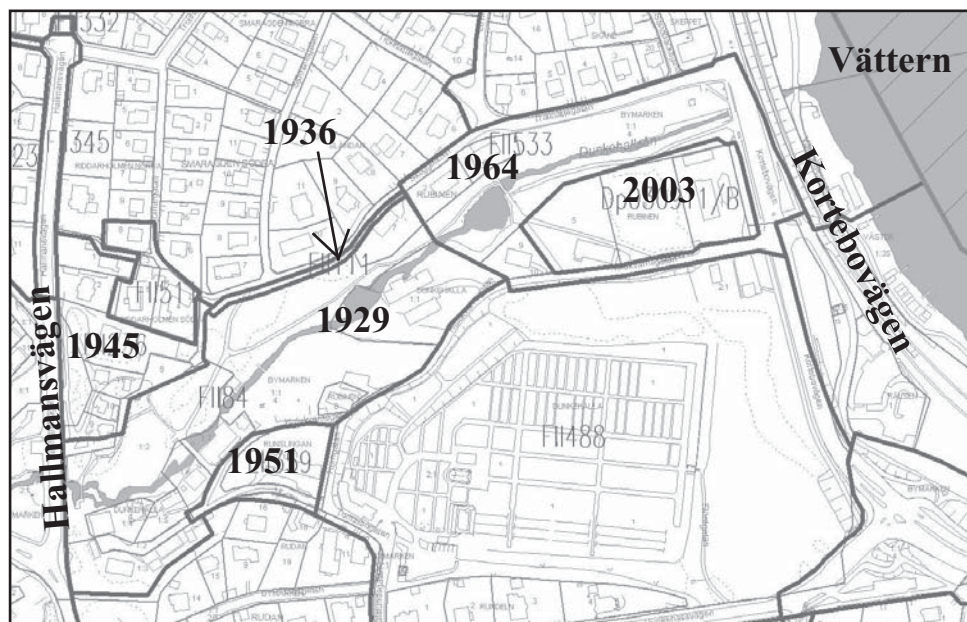
4 = största antal bostadslägenheter å varje särskild tomt.

Byggnad tillåts 6 meter från tomtgräns mot granntomt. Byggnad av trä, korsvirke eller därmed jämförliga konstruktioner icke få uppföras till större höjd än 7,5 m.

Uthus, garage och trädgårdspaviljonger för vilka skola gälla:

- att de icke få hava större areal än 30 kvadratmeter
- att de icke få givas större höjd än 2 m och 70 cm till takfot och 3,5 m till taknock, men att vägg som förlägges i gräns mot grannens tomt icke får givas större höjd än tre meter.

För området mellan Hallmansvägen och Klockarp svägen (öster om Klämmestorps kvarn) finns det sex stycken olika detaljplaner från 1957, 1988, 1959, 1969, 1983 och 1979. Dessa anses fortfarande vara aktuella eftersom hela grönområdet längs med Dunkehallaån i dessa detaljplaner är planlagt för Natur/allmän plats; park/ Naturpark. Vissa delar av detaljplanen från 1983 anses dock vara inaktuella (se vidare kap 8).

Karta med gällande detaljplaners avgränsningar mellan Kortebovägen och Hallmansvägen.

Karta med gällande detaljplaners avgränsningar mellan Hallmansvägen och Klockarp svägen.

Kulturhistoriska utredningar

I kommunens kulturminnesvårdsprogram (stadsarkitektkontoret 1988) finns Dunkehallaområdet med som ”Kulturhistoriskt värdefull stadsmiljö” och förslag till åtgärder för området är skyddsbestämmelser i detaljplan. Läns museet gjorde en kulturhistorisk utredning 1979 över Dunkehallaområdet. Den har varit till stor hjälp för detta program men många av byggnaderna har rivits eller brunnit ner från 1980-talet och framåt.

Berörda Miljömål

Miljömålet ”God bebyggd miljö” innebär bl.a. att vi ska ta till vara och utveckla de natur- och kulturvärden som finns i våra städer. Delmål för den kulturhistoriska delen i Jönköpings län är att senast år 2010 ska den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen vara identifierad och ett program ska finnas för skydd av dessa värden. Samtidigt ska minst 25 % av den värdefulla bebyggelsen vara långsiktigt skyddad. Detta programarbete tillsammans med dess åtgärdsförslag kan ses som ett steg i detta delmål.

Miljömålet ”Levande sjöar och vattendrag” innebär att senast år 2005 ska berörda myndigheter ha tagit fram ett åtgärdsprogram för särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöer som behöver ett långsiktigt skydd i eller i anslutning till sjöar och vattendrag. Senast år 2010 skall minst hälften av de skyddsvärda miljöerna ha ett långsiktigt skydd. Dunkehallaravinen anses vara en sådan skyddsvärd miljö och även här kan det här programarbetet vara en del av detta miljömål.

Strandskydd

Strandskydd gäller vid Sveavägen och uppströms. Eftersom området öster om Hallmansvägen har detaljplaner från före 1975 (då strandskyddsreglerna skärptes) berörs inte vattendraget av strandskydd.

Riksintresset Vättern

Vättern är av riksintresse för naturvård och yrkesfiske vilket innebär att målsättningen är att Vätterns höga naturvärden och dess råvattentäkt ska säkras. Fiske, turism och rörligt friluftsliv med Vättern som bas ska utvecklas. Rekommendationer är att stora ansträngningar ska göras för att minska och förhindra utsläpp av närsalter och metaller inom Vätterns tillrinningsområde. Inom närområdena till Vätterns tillflöden bör stor restriktivitet gälla mot dikningsföretag, större avverkningar, gödselhantering och avloppsutsläpp. Vättern är också ett Natura 2000-område.

Tidigare ambitioner

Ett kraftigare skydd för att bevara Dunkehallaravinen har eftersökts de senaste åren. Intentionerna att skapa promenadstråk och ett rekreationsområde började redan 1958 då man planlade för hyreshusbebyggelse och även startade friläggande av marken längs med ån. Dunkehallaravinens miljövärden och kulturhistoriska värden började på allvar uppmärksammas på 1960-talet. Följande sammanställning har tagits dels från Läns museets skrivelse till länsstyrelsen då man föreslog att Dunkehallaravinen skulle säkerställas via ett kulturresevat, dels från diverse beslutsprotokoll och tidningsartiklar.

1959 fastställdes stadsplanen kring Pojkadammen och marken närmast ån föreslogs som parkmark.

1963 fanns planer på att avleda vatten från Dunkehallaåns övre tillflöden till Domneån. I detta sammanhang yttrade sig dåvarande landsantikvariern och avstyrkte planerna med hänvisning till Dunkehallaområdets historiska betydelse för staden och dess kulturvärden. Idéer om att utforma stadsbilden kring Dunkehalla som ett parkstråk hade då redan börjat ta form.

1968 lades ett förslag fram av parkkontoret om ordnande av marken på båda sidorna av ån ända ned till Hallmansvägen. Kommunen inlöste därefter en del fastigheter och en inventering startades av läns museet. **1969** anhöll drätselkammarens arbetsutskott hos kulturnämnden om att nämnden i samråd med byggnadsnämnden och stadsträdgårdsmästaren skulle utföra en utredning om dalgången, vilket ledde till att läns museet gjorde en noggrannare utredning av området. Området var detta år med i länets naturvårdsplan som ett område som skulle kunna bli en stor tillgång genom framsynt planering. Förberedelser startades för att ändra stadsplanen och parkkontoret fortsatte med iordningställandet etappvis.

1969 överlämnades till stadsfullmäktige den första bebyggelseinventering i Jönköping, utförd av läns museet på kulturnämndens uppdrag. Syftet var att inventeringen skulle ligga till grund för ett tillvaratagande av de värdefulla äldre stadsmiljöerna. I 1969 års utredning konstateras att Dunkehallaån med sina fall haft en betydande roll för staden och dess industriella utveckling, och att det är av stor vikt, att den gamla bebyggelsen bevaras i största möjliga utsträckning. Vid denna tidpunkt fanns fortfarande ett stort antal kvarnar och småindustrier med tillhörande bostadshus kvar i ravinen, men flera var i dåligt skick.

1972 hemställer Gudmundsgillet till kommunstyrelsen att Dunkehallaåns miljöer ska bevaras. Denna skrivelse remitteras till kulturnämnden och byggnadsnämnden och sedan vidare till stadsarkitekten. **1973** återupptogs förberedelserna för en planändring. **1974** tillsattes en kommitté att genomföra planändringen. **1976** lämnade kommittén sitt förslag till stadsarkitektkontoret för bedömning.

1976, efter sex år, samlades representanter från kommunens olika nämnder för att behandla läns museets utredning och det fortskridande förfallet av vattenfall, kvarndammar, byggnader och vegetation. En skiss och kostnadsberäkning upprättades men inget beslut kunde fattas om allmän upprustning. Däremot fick parkkontoret i uppdrag att planera för en vandringsled utmed ån, med gångvägar, trappor, broar och röjning av vegetation som behövdes för att göra området tillgängligt. Dessa arbeten utfördes med statsbidrag under **1978**, och vandringsleden har därefter vidmakthållits av parkkontoret.

1979 utförde läns museet på kommunens uppdrag en fördjupad kulturhistorisk utredning av Dunkehallaområdet. I bevarandeförslaget föreslogs för området mellan Hallmansvägen och Kortebovägen skyddsbestämmelser i form av Q-märkning i stadsplan, vilket i enlighet med dåvarande byggnadslagslagstiftning innebar att området skulle reserveras för befintlig, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Vidare tydliggjordes att dämmen, stenskoningar och andra övergivna lämningar utmed hela åfåran omfattas av fornminneslagens bestämmelser (numera Kulturminneslagen). För dessa föreslog utredningen vård och underhåll i samband med områdets fortsatta hävdande som parkområde. För fångdammarerna vid bl a Hospitalskvarn och Hulukvarn föreslogs restaurering.

1982 började kommunen att sälja några av byggnaderna, inklusive Storkvarn, till privatpersoner som startade ett omfattande renoveringsarbete. Renoveringsarbetet pågick successivt fram till slutet av 1990-talet.

1987 genomfördes renovering av Pojkadammen.

1987 inarbetades 1979 års utredning läns museets och stadsarkitektkontorets kulturhistoriska utredning för stadsdelarna Bäckalyckan, Bymarken, Dunkehalla och Skänkeberg. I det av kommunen **1989** antagna kulturminnesvårdsprogrammet föreslås området säkerställas genom skyddsbestämmelser i detaljplan, enligt PBL.

Röjning av vegetation och rensning av Hulukvarns och Stallkvarns fångdamm utfördes i början av **1990-talet**.

1992 överklagades bygglov till fastigheten Dunkehalla 1:1 då ägaren ansökte om att få bygga flerbostadshus med totalt 42 lägenheter. Bygglovet upphävdes.

1993 inkom till länsstyrelsen en begäran om fornminnesförklaring och gränsbestämning beträffande två eller flera kvarnar med sina tomtområden inom Dunkehallaravinen. Denna begäran avslogs då det inte var aktuellt med byggande på platsen och därmed inget behov av åtgärden.

1994 genomförde Länsstyrelsen en fördjupad beskrivning av kulturmiljövårdens riksintressen i Jönköpings stad. Dunkehallaravinen bedömdes så värdefull att den först föreslogs som ett tillkommande riksintresseområde. Utredningsförslaget fullföljdes ej eftersom det inte godtogs av kommunen.

1999 inkom en begäran från kommunstyrelsen att skapa ett bättre skydd för Dunkehallaåns miljö och detta behandlades i den framtagna Grönstrukturplanen. 1999 inkom också en begäran till länsstyrelsen från Naturskyddsföreningen i Jönköping samt Naturskyddsföreningens länsförbund om upprättande av kulturresevat för Dunkehallaravinen. Detta ansågs dock inte lämpligt eftersom riksantikvarieämbetet ställde sig tveksam till om Dunkehallaravinen är den typ av kulturpräglad landskap som avses i miljöbalken samt att ett kulturresevat inte får strida mot gällande detaljplan.

*Folder om Dunkehallaravinen
dalgång*

1999 satte kommunen upp skyltar om områdets historik längs med Dunkehallaån upp till Pojkadammen. Även en folder om området gjordes i samarbete med läns museet.

2000 beslutade kommunstyrelsen att hemställa hos stadsbyggnadsnämnden om att nämnden beslutar uppdra stadsbyggnadskontoret att i samarbete med kulturförvaltningen, tekniska kontoret och andra berörda intressenter upprätta ett program som klarlägger Dunkehallaravinsens bevarande- och utvecklingsmöjligheter och samtidigt belyser vilka skyddsformer som är lämpliga för området.

2001 fick stadsbyggnadskontoret ovanstående programuppdrag från stadsbyggnadsnämnden.

2004 Programarbetet påbörjas och en projektgrupp sätts ihop.

2005 Samrådsskedet för Bevarande- och utvecklingsprogrammet startas.

3 KORT HISTORIK

Materialet till detta avsnitt är hämtat från litteratur som finns uppräknad i litteraturförteckningen samt material från läns museets arkiv plus gamla tidningsartiklar.

Man har funnit fynd från förhistorisk tid i ravinen vilket visar att Dunkehalla har varit befolkad långt innan staden Jönköping kom till. Redan under medeltiden hade vattenkraften stor betydelse och kungamakten ombesörjde att staden fick tillgång till fisket och vattenkraften i Dunkehallaån. Under 1600-talet var kvarnfallen i Dunkehalla en av de större energikällorna i staden. Fallen låg inom stadens gränser och den som nyttjade vattenkraften fick betala en avgift till staden. Vid denna tid förlades kronans vantmakeri och Jönköpings Gevärsfaktoriets borrhbruk till Dunkehallaområdet.

Under 1700-talet krävde de industriella verksamheterna en mer kontinuerlig kraftförsörjning och därmed fick Dunkehallaån en minskad betydelse. Många verk koncentrerades då till Huskvarnaåns fall som kunde ge en bättre kraftförsörjning. Mjölkvärnarna var däremot inte lika beroende av jämn kraftförsörjning utan närheten till staden var av större vikt. 1760 fanns det elva mjölkvärnar utmed ån. Vid slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet ökade åns betydelse återigen via mindre anläggningar för hantverksprodukter ex. garverier och bresiljekvarnar. Bresilja är ett råämne som användes inom färgindustrin.

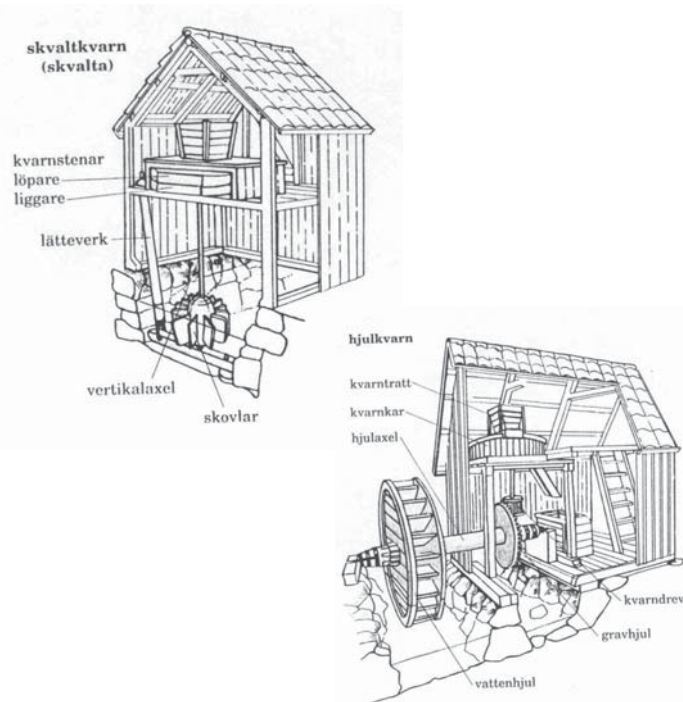
År 1839 var elva fall bebyggda med anläggningar och år 1846 fanns det fjorton kvarnar i Dunkehalla. I början av 1800-talet började också bostäder byggas i anknötning till kvarnarna och kring 1800-talets mitt började det även växa fram sommarhus för stadens borgerskap. Därmed kom Dunkehalla att bli mer av en särskild förstad med en oreglerad planform. Kvarteret Lövet, som idag heter Riddarholmen Södra, är ett minne från den oönskade utkantsbebyggelsen som tillkom under denna epok.

På slutet av 1800-talet byggdes bl.a. arbetarbostäder för den växande befolkningen på Bymarken. Arbetarbefolkningen var ofta knuten till de nystartade industrierna i Dunkehalla. Innan detta var Bymarken betesmark för stadsbornas nötkreatur.

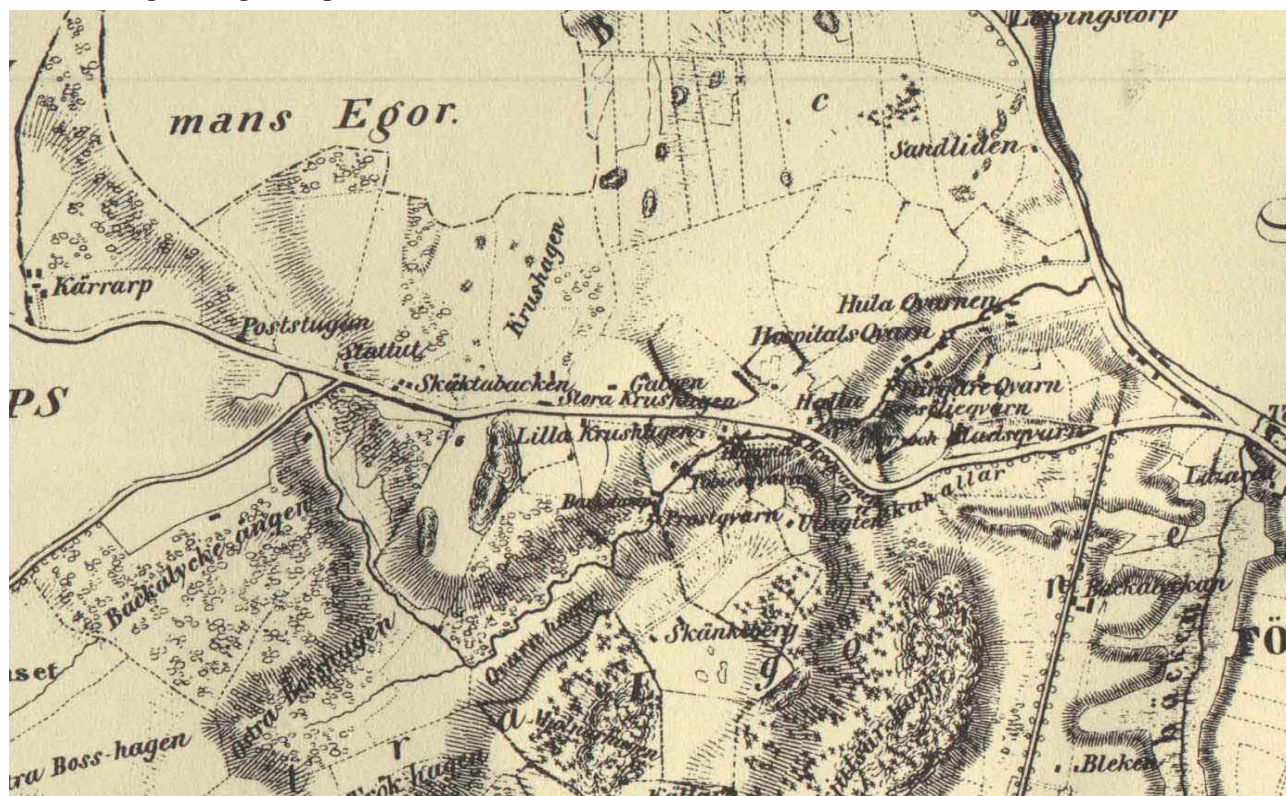
De olika kvarntyperna som förekom var skvaltkvarn eller enfotakvarn och hjulkvarn.

Skvaltkvarn/Enfotakvarn har medeltida ursprung och har ett horisontellt vattenhjul fäst på en vertikal axel som står i en direkt förbindelse till ett kvarnstenspar eller en annan funktion. Denna kvarntyp fanns oftast i mindre vattendrag med särskilda trärännor som ledde vattnet mot hjulet men kunde också anläggas i strömmande vatten.

En **Hjulkvarn** hade en horisontell axel där ett vertikalt vattenhjul med skovlar var fäst. Genom utväxling driver den sedan kvarnstenarna eller annat verk. Denna typ kunde placeras på tre olika sätt, nämligen men underfallshjul, mellanfallshjul eller med överfallshjul. Oftast användes dammar för alla typerna.

De tidigaste kartorna med kvarnarna är från 1670-talet. Vid mitten av 1800-talet upprättades bättre kartor. Kartan nedan visar vilka kvarnplatser som fanns vid 1850-talet. Nedan följer även en kort beskrivning av några av platserna.

Karta från mitten av 1800-talet.

Karta från 1882

Längst ned på kartan från 1882 syns texten ”Snickerifabrik”. Här fanns Jönköpings Snickerifabrik som bildades 1881. I början av 1900-talet var detta snickeri Jönköpings mest betydande träindustri. I början framställdes hyvlade trävaror och snickerier men sedan utökades tillverkningen med parkettgolvfabrikation och blev därmed en av de första tillverkarna i landet.

Flygfoto från 1945 där snickeriet syns där Statoilmacken finns idag.

Hulukvarn

”Hulu” betyder ”Håla” och syftar på den lite mer låglänta terrängen som finns här. Kvarnen var en hjulkvarn som drevs av mjölnaren Per Månsson på 1690-talet. Här fanns senare under 1800-talet även ett bostadshus, brännvinsbränneri, mälteri, magasin och ladugård. Kvarnen revs 1969. Idag finns bara kvarndammen och den kraftiga fördämningsmuren kvar.

Munkakvarn/Hospitalskvarn/Dunkehalla Valskvarn

Under medeltiden låg Munkakvarnen på denna plats och tillhörde franciskanerklostret i Jönköping. Vid 1570 donerade Johan III kvarnen till Hospitalet, därav det senare namnet. Ända fram till 1980-talet användes kvarnen regelbundet av mjölnaren Harry Carlsson. Kvarnhuset är idag ombyggt för bostäder. Det bostadshus som låg väster om kvarnhuset är rivet. I uthuset, som finns kvar än idag, startade Svenska Fläktfabriken sin verksamhet år 1918.

Fotografi från Dunkehalla Valskvarn troligen på 1940-talet. ¹

Fredriksdahl

Vid Fredriksdahl fanns den så kallade Lindströmska villan som var ett gråmålat trähus i två våningar med en stor glasveranda på ena gaveln. Byggnaden brann ner 1982. Idag ser man endast en skorsten och en jordkällare som rester av den forna bebyggelsen. På andra sidan av ån fanns ett tornhus med mycket snickarglädje som byggdes 1854. Namnet Fredriksdahl kommer efter karduanmakare Fredrik W Malmberg som ägde egendomen vid mitten av 1800-talet. Boningshuset hade också en tillhörande fin trädgård. Malmberg använde kvarnen för att driva ett stampverk för ekbark som användes vid garvning av läder. 1879 köpte fabrikör Lindström Fredriksdal och under hans tid tillverkades benmjöl, brunsten och bresilja.

Vy över Dunkehalla och Bymarken. ²

Lindströmska fastigheten omkring 1907. ³

Vy över dåvarande Malmbergska villan på ca 1860-talet. ⁴

Stallkvarn

Stallkvarn har gamla anor. Tidigare hade kvarnen namnet Bryngelskvarn efter mjölnaren och knivsmiden Jöns Bryngelsson som ägde kvarnen på 1670-talet. Namnet fanns kvar ända tills kvarnen revs i början av 1800-talet. Ägaren till Jakobsdal uppförde den befintliga byggnaden på mitten av 1800-talet. I den nedre våningen fanns benstamp och fähus och i den övre våningen fanns mjölmagasin samt häststall. Under början av 1900-talet startade skofabriken Aristokrat sin verksamhet här och det var då takkuporna byggdes ut. Här har också Ljungbergs metallfabrik haft sin verksamhet. Ljungbergs startades inne i Jönköping 1889 och höll sedan till vid Hulukvarn i ett 20-tal år men från mitten av 1900-talet fram till 1997 fanns verksamheten i Stallkvarn där man tillverkade ljusstakar, båtsbeslag och möbelbeslag av mässing.

Området kring Stallkvarn. ⁵

På Jönköpings 700-årsdag 1984 skänkte Lions ett vattenhjul till kvarnen. Hjulet är borta men vattenrännan som ledde vattnet fram till hjulet finns kvar, dock i dåligt skick.

Lillkvarn

Lillkvarn var en av de äldsta kvarnarna i Dunkehalla med medeltida ursprung. Den var tidigare ihopbyggd med Storkvarn. I samband med ihopbyggnaden 1920 övergick man till att driva kvarnen med hjälp av turbindrif. Lillkvarn revs 1983 och idag är det resterna som syns i den vackra "ruinträdgården" nedanför Storkvarn. Dock gick mer förlorat av grunderna vid rivningen än vad som var planerat.

Storkvarn och Jacobsdahl

Storkvarn ligger vid Dunkehallaåns brantaste parti med ett fall på 20 meter. Här har det funnits många kvarnar under årens lopp. 1846 återuppbyggdes nuvarande Storkvarn. Här fanns tidigare ett vattenhjul med 10 meters diameter och tre stenpar. Hjulen fanns inne i själva byggnaden, vilket inte var så vanligt under denna tid.

Vattenfallet vid Storkvarn. ⁶

Detta område hade sin storhetstid kring 1800-talets mitt. Häradshövdingen Rudolf Frick la grunden till ett kvarnimperium genom att köpa samman flera kvarnfall. Det är också denna del som är mest bevarad av bebyggelsen i Dunkehallaravinen. Några uthus och ett lusthus har dock rivits. Här bedrevs spannmålshandel, kvarnrörelse och brännvinsbränneri. I slutningen bakom huset finns en trädgård i terasser samt ett lusthus. Det tros ha funnits kvarnar på denna plats redan på 1450-talet. Mer säkra uppgifter finns dock från 1630-talet. Den befintliga byggnaden från 1800-talets mitt är byggd delvis på äldre kvarngrunder.

1855 utspelades här det så kallade Brödupproret p.g.a. att Krimkriget hade drivit upp spannmålspriserna. Huset och bränneriet vandaliserades och trädgården med ett av dess lusthus förstördes.

Hallakvarnen och Gästgivarekvarnen

Mellan Hallmansvägen och Dunkehallavägen finns rester av dessa kvarnar. Under vägbanken finns även spår efter dammfästet till Bubbakvarn.

Ovanför Dunkehalla

Det gula huset man ser direkt efter att man har korsat Dunkehallavägen kallas för Bäckaskog. Huset är från ca 1875 och var bl.a. ett skomakeri tidigare. Förr låg också moster Perssons stuga här i närheten som vid sekelskiftet var ett omtalat ölutskänkningsställe.

Här lät kronan anlägga ett par industrier som behövdes för krigsmakten, bl.a. ett vantmakeri och en klädmakarstamp. Stampakvarnen försvann förmodligen någon gång under 1700-talet men namnet levde kvar till början av 1800-talet tills det ändrades till Broakvarn. År 1620 anlade kronan Klädmakarstampen, för valkning av ylleyger till sol-

Moster Perssons stuga, 1908. ⁷

daternas uniformer och någon gång på 1800-talet byggdes en kvarn på samma plats.

Lite längre upp längs med ån fanns det under 1600-talet ett borrhbruk för Jönköpings gevärsfaktori där senare Jönköpings Vaddfabrik anlades. I slutet av 1600-talet flyttades gevärsfaktoriet till Huskvarna. Då uppfördes istället en kniphammare på platsen för bearbetning av järn till smala stänger och platsen kallades därmed för Hammaren. Det namnet levde kvar till mitten av 1900-talet. Fundamenten som fortfarande finns kvar är dock rester från Dunkehalla spikbruk som var i bruk under 1800-talets senare del. Byggnaderna som tidigare fanns norr om ån tillhörde Jönköpings Vaddfabrik. På 1980-talet byggde man i stället flerbostadshus på den platsen men man försökte att ha kvar Vaddfabrikens byggnadsvolym och dess välvda tak.

Ovanför Prostkvärnsgatan

Här startade Jönköpings Vaddfabrik sin verksamhet innan de flyttade till Borrhbrukets tomt. En kvarn har funnits på denna plats åtminstone sedan 1600-talet. I början av 1800-talet kallades den för Tobies- eller Rödingekvarn. Den var av typen enfortakvarn. Kring nuvarande Prostkvärnsgatan fanns det en blandning av småindustrier och bostadshus vid början av 1900-talet. Ovanför läget för Tobieskvarnen delar sig ån i två armar och i början av 1900-talet fanns fortfarande tre byggnader kvar vid denna plats. Vid Övre Kvarngatan har en flintyxa hittats (1935). Här kan man också uttyda spår och rester från en gammal trädgård.

Prostkvarnen

Kvarnen låg på den södra sidan av ån. Kvarnen var en löneförmån för kyrkoherden i Jönköping. Verksamheterna har avlöst varandra. Från sämskmakarstampar på 1600-talet till barkstamp och barkkvarn. I detta närområde har även Jönköpings vitmetallfabrik och tallbarrsoljefabriken startats.

Klämmestorp Kvarn

Denna plats är också en medeltida kvarnplats. Den befintliga kvarnen tillhörde tidigare Clemenstorp säteri och är den enda kvarn som finns kvar längs med Dunkehallaån och kvarnen är också den enda vattenkvarnen som finns kvar i Jönköpingsområdet. Idag är det Järstorp Hembygdsföreningen som arrenderar byggnaden av Jönköpings kommun och har gjort det sedan 1980-talet. Hembygdsföreningen har iordningställt kvarnanläggningen och rekonstruerat maskineriet och de två vattenhjulen. Ett av stenparen är i fullt funktionsdugligt skick. Kvarnen är förmodligen byggd under 1800-talets andra hälft och norr om kvarnen finns en tillhörande mjölnarbostad.

Klämmestorps kvarn.

Tvärsektion över området från Vättern upp till Hallmansvägen.

mellan de olika fastigheterna. Den rumsliga karaktären är förhållandevis sluten i större delen av utredningsområdet vilket bland annat beror på ravinens höjdförhållanden samt den höga vegetationen. Entréerna till husen finns ibland diskret placerat på gavlarna.

Kommunikationsstruktur

Öster om Hallmansvägen finns det utbyggda bilvägar på den södra sidan om ån. Vägen är asfalterad fram till Rubinen 8, därefter är den grusad. Gångstråk finns genom hela utredningsområdet. På vissa ställen behöver dock denna led bättre underhåll. Längre upp vid Klämmestorps kvarn ansluter Dunkehalleden till Hallbyleden som går upp till Hallbyterrängen.

Dammarna

Även om inte dammarna egentligen tillhör bebyggelsen så är de viktiga för områdets helhetsintryck. Detta p.g.a. variationen mellan stilla och forsande vatten, vattenspeglarnas betydelse för friluftslivet och fågellivet samt deras stora historiska betydelse. Dammarna skapar också öppna rum runtomkring dem som är givande för området.

Material och utformning av befintlig bebyggelse

Byggnaderna är till störst del rektangulära i formen med långsidan mot gatan. Storkvarn är den byggnad som skiljer sig mest från de övriga byggnaderna både i form, färg och material.

Fasaden är byggnadens ansikte (latinets *facies* = ansikte) och ofta det första intrycket man får av en byggnad och som är avgörande för vår gemensamma miljö. De flesta fasaderna består av locklistpanel i faluröd slamfärg eller ljusa linoljefärger. De ljusa linoljefärgerna hade ursprungligen stenfasadernas färger som förebild. Storkvarn har ljus putsfasad med gråa hörnkedjor. Under slutet av 1800-talet använde man oftast två färger till en byggnad och ofta två nyanser av samma kulör. Färgen på fönstren var under denna epok oftast i samma färg som listverket eller mörkare (ex. brun, grön eller engelsk röd) och fönstren var oftast placerade i liv med fasaden. På dessa byggnader är fönstren till största del spröjsade med vita, gråa eller röda karmar. Plåtbeslagen och stuprören etc. målades också i samma färg som listerna.

Falurödfärgad locklistpanel

Stuprören i samma färg som listverken och äldre utformning av omfattningarna.

Exempel av röda fönsterkarmar.

Även tegel finns representerat i området (Gjuteriet).

Taken på huvudbyggnaderna består till största del av sadeltak med röda enkupiga eller tvåkupiga tegelpannor. Endast två av husen skiljer sig från de resterande och har valmat respektive brutet tak. Annars är taklutningarna oftast mellan 30 till 45 grader och alla taken har taksprång. De flesta byggnaderna är i två våningar plus eventuell vind med takkupor.

Två exempel på takkupor som finns i området.

Viktigt att beakta vid underhåll och eventuellt utbyte av material är hur materialen åldras. På bilden till höger är ett exempel på gammalt rött taktegel i förgrunden och nytt glaserat svart taktegel i bakgrunden.

Olika takmaterial.

Skorsten med utskjutande krans.

Skorstenarna byggdes i slutet av 1800-talet oftast i rött tegel med en utskjutande krans, vilket är väl representerat i området.

Gårdsbyggnaderna har oftast lägre taklutning och oftast belagda med plåt. Uthus användes för torrdass, tvättstuga, vedbod och soprum. Typiskt var de synliga kontursågade taksparrarna som finnes på bilden till höger. Färgen på uthusen hade oftast en dämpad kulör vilket också syns på detta exempel till höger eller så var de rödfärgade.

Kontursågade taksparrar.

Rödfärgat uthus.

Markbeläggningen runt husen består oftast av gammal gatsten, grus eller gräs. I den västra delen av området är det mycket murar i närheten av husen för att klara markplaneringen samt att det är synliga källarplan på vissa av husen. Detta skapar en speciell rumsbildning och gör att husen känns lite högre.

Mur kring ett av uthusen.

Källarvåning i sluttning.

Belysningsarmaturen är varierande från tråkiga galvaniserade stolpar och lampor på elstolpar till utsmyckande imitationer av forna gaslyktor. Miljön skulle vinna på att ha en mer enhetlig typ av belysning.

Olika belysningsarmaturer i området.

5 ANLÄGGNINGAR -RESTER FRÅN FORNA VERKSAMHETER

Tekniska kontorets GPA-avdelning har utfört en inventering av dammanläggningar och broar etc. under november 2003. Beskrivningarna och förslag till åtgärder i **bilaga 2** är sammanfattningar dels av denna inventering, dels av den inventering som gjordes i och med den kulturhistoriska utredningen från 1979, utförd av läns museet. Uppgifter är också hämtade ut fornminnesregistret. De förslag till åtgärder som ges i detta kapitel är önskemål om vad som bör genomföras. I ett senare skede ska man se över dessa förslag och prioritera dessa åtgärder.

Så gott som samtliga dammanläggningar räknas som fornminnen och är generellt skyddade av Lagen om kulturminnen (KML). Dessa lämningar är så kallade fasta fornlämningar vilket i KML är definierat som *”lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna”* (2 kap 1§). Att de är skyddade innebär att det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över, ändra eller skada en fast fornlämning. Innan de föreslagna åtgärderna genomförs måste samråd ske med Länsstyrelsen. Se även bifogad karta över objektens lokalisering.

Exempel på lämningar från tidigare bebyggelse mellan Hallmansvägen och Dunkehallaavägen.

Åtgärder vid Klämmestorps kvarn har genomförts våren 2005 och ligger därför utanför detta programs åtgärdsförslag. Men eftersom det är den enda kvarnen som finns kvar i området gjordes bedömningen att den skulle vara kvar inom utredningsområdet. De åtgärder som har utförts berör tätning av dammen och för ytavvattningen.

Juridiskt ansvar och tillstånd

År 1926 upprättades Dunkehallaåns regleringsförening vars syfte var att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att till gemensam nytta för föreningens medlemmar reglera vattenframrinningen i Dunkehallaån. 1953 erhöll staden majoritet i föreningen och därmed ansvarar kommunen för de stadgar som upprättades för föreningen 1926. I dessa stadgar hänvisar man till ett utslag från Söderbygdens vattendomstol 1925 där man fastställer mellan vilka höjder vattnet får regleras. Detta är inget som anses direkt beröra de åtgärder som är föreslagna i detta program.

Däremot finns det avtals servitut över Dunkehalla 1:1, 1:6 och 1:7 där kommunen förfogar efter gottfinnande över strand, grund, åbotten, uppgrundningar, vatten, vattenkraft och fiske i Dunkehallaån. Kommunen får utföra arbeten som krävs för vattenkraftens tillgodogörande eller arbeten som krävs av sanitära skäl eller estetiska syften.

En framtida urgrävning ur dammar kräver även förmodligen vattendom.

6 NATURBESKRIVNING OCH REKREATION

I detta avsnitt görs en analys och beskrivning av naturmiljön vad gäller vattendraget, vegetationen och de stora träden. I området finns många kulturlämningar varav många dessutom är fornlämningar som har ett lagstadgat skydd, se även tidigare kapitel och tillhörande bilaga 2. Vård av kulturlämningar och vård av vegetation längs Dunkehallaån måste samordnas. Synliga kulturlämningar som kan ses och upplevas av besökaren tas med i denna analys eftersom de har ett upplevelsevärde. Möjligheten att uppleva lämningarna och få förståelse för områdets kulturhistoria är till viss del beroende av vegetationens skötsel. I detta kapitel beskrivs området utifrån fyra olika karaktärer; vattendraget, områden med bestånd av träd och buskar, öppna gräsbevuxna områden samt gångvägar och platser att vistas på. En mer detaljerad beskrivning av dessa områden finns i **bilaga 3** samt kartorna i slutet av dokumentet. Se **bilaga 5** för en mer detaljerad beskrivning av åtgärderna för Harren.

Vattendraget med dammar och byggkonstruktioner

Beskrivning: Längs ån finns ca 4 större dammar, ett antal vattenfall och flera sträckor där ån har ett naturligt lopp. Lämningar finns från äldre dammkonstruktioner där rester finns kvar, vissa av natursten andra av järnbalkar och betongkonstruktioner samt att vissa sträckor har stenskodda kanter. Konstruktionerna visar på mänsklig aktivitet från olika tidsperioder, även i modern tid. För att höja dalgångens helhetsvärde ska dessa konstruktioner i allmänhet göras synliga med hjälp av vegetationsröjning. På vissa ställen skall dock vegetation i form av buskar och träd bevaras bland annat för att gynna fisk och bottenlevande djur. Vattendrag med naturliga lopp i stadsmiljö är värdefulla att bevara eftersom de hyser ett naturligt växt- och djurliv.

Dammen vid Storkvarn behöver muddras.

I Dunkehallaån kan fisk från Vättern vandra upp till första fallet nedanför Hulukvarnsdammen. Även om sträckan är kort fungerar den som ett reproduktionsområde för öring och det är därför av vikt att den korta sträckan vårdas på bästa sätt för fisken. Övriga arter som påträffats i ån är elritsa och gädda samt att Dunkehallaån utgör ett lekområde för harr. Näst efter Tabergsåån är Dunkehallaån landets sydligaste reproduktionslokal för harr men harren kan endast i undantagsfall passera vägpassagen i bäckens nedre del. Vägpassagen består både av Kortebovägen och järnvägen vilket gör att sammanlagt runt 35 m av bäcken rinner under jord. Vattenhastigheten i delar av passagen blir relativt hög. På våren (april till början av maj) då harren går upp för lek är flödena oftast betydligt högre vilket gör att vattenhastigheten då kan vara betydligt högre i cementtrummorna. Harr hoppar till skillnad för öringen inte gärna vid sina lekvandringar men det lilla fall som finns i under vägpassagen är dock så litet att det egentligen inte borde innebära ett hinder för harrens vandring. De vattenhastigheter som uppkommer i cementtrumman under kortebovägen den sannolika orsaken till att harren endast i undantagsfall kan ta sig förbi vägpassagen.

Enligt länsstyrelsens Biotopkartering av Vätternbäckar (2004) består vattenvegetationen i Dunkehallaån till största delen av Fontinalis. I karteringens utredningsområde finns 13 vandringshinder för fisk, vilka alla är definitiva hinder för både öring och mört. Det finns också en del vägpassager

som utgör hinder för både fisk och däggdjur. Att bygga förbi de nuvarande fallen i ån så att öring kan passera är med de stora fallhöjderna oerhört kostsamt och svårt och skulle endast ge ett litet tillskott av smolt jämfört med eventuellt möjliga restaureringsåtgärder i närliggande vattendrag.

Enligt kommunens dagvattenpolicy sker det ingen regelbunden mätning av åns vattenkemiska förhållanden längre, men tidigare har mätningar visat på höga fosfor- och kvävehalter. Våren 1997 genomfördes en stor undersökning av metalltransporten i ån. Flera provpunkter utmed ån kontrollerades i samband med snösmältningen och situationer med en riklig nederbörd. Framför allt i den nedersta provpunkten vid Kortebovägen uppmättes höga bly- och kopparhalter och måttligt höga zinkhalter.

Målsättning: Sammantaget bedöms det inte som lämpligt att försöka förlänga vandringsmöjligheterna för fisken från Vättern. Lämpligheten bör jämföras med närliggande vattendrag där vinsten skulle vara större för samma kostnad (exempelvis Lillån och Attarpsdammen i Bankeryd). I avvägning mellan de höga kulturvärdena och den låga ”fisknyttan” har bedömningen gjorts att en prioritering ska göras av kulturvärdena. Däremot ska bästa förhållanden för fisken eftersträvas upp till den första dammen, Hulukvarnsdammen, samt på strömmande biotoper längre upp i ån. Biotopen upp till Hulukvarnsfallet kan förbättras genom att lekgrus läggs ut på utvalda ställen utmed sträckan. Träd och buskar föreslås planteras på i första hand sydsidan av vattendraget mellan Kortebovägen och Hulukvarnsfallet för att ge skugga vilket verkar temperaturstabiliserande samt att nedfallande löv och död ved gynnar och ger näring åt djurlivet i vattnet.

För att sänka vattenhastigheten och möjliggöra för harren att passera den berörda vägpassagen i Dunkehallaån föreslås att åtgärder vidtas så att vattenytan höjs i nedre delen av vägpassagen så att hela fallhöjden i cementtrummorna däms in med hjälp av tre små fall i sten (se vidare beskrivning i bilaga 5). Detta skulle ge mycket låga vattenhastigheter men bör inte innebära någon nämnvärd indämning av områdena uppströms eftersom trummorna är kraftigt överdimensionerade och utan problem kommer att svälja alla tänkbara flöden. Genomförandet bör inte ske under harrens eller öringens lekperioder som inträffar under april – maj respektive oktober – november. Åtgärderna bedöms inte påverka vägens avbördningskapaciteten.

Mellan Kortebovägen och Hallmansvägen finns tre större dammar som på grund av stora kultur- och friluftsvärden helst ska bevaras och vårdas. Den nedre dammen muddrades 1994 och är relativt väl underhållen. Mellandammen vid Hospitalskvarn är så igenslammad och igenväxt med slyvegetation att den är svår att uppfatta. Områdets värden kommer att höjas betydligt om dammen rensas så att man får en öppen vattenspegel och så att en vacker stenskodd kant söder om dammen åter blir synlig. Den övre dammen vid Stallkvarn har slammat igen och vattennivån är bara någon decimeter, vilket gör att slybuskar snart kommer att få fäste. Dammen föreslås också muddras så att vattenspegeln upprätthålles. Innan en muddring sker är det viktigt att utföra analyser av sedimentet så att massorna tas om hand på rätt sätt samt att muddringen sker vid rätt årstid så att minsta möjliga skada sker (med avseende på sedimentflykt) på fiskens lek nedströms.

Vid Dalvik ligger Pojkadammen, en välskött damm i ett parkområde från 1960-talet. Dammen ska bevaras och underhållas. Längs ån finns många andra mindre dammfästen, från olika tidsepoker. Lämningarna ska bevaras och i huvudsak hållas fria från större träd och buskar vars rötter kan skada konstruktionen. Flera av dammfästena ska hållas synliga genom vegetationsröjning.

I vattnet ligger många stenar. De stenar som har ramlat ner från murar längs ån ska läggas tillbaka till sin plats. Rundade stenar tillhör naturligt ån och ska ligga kvar eftersom de bidrar till vattnets naturliga flöde och ger bra livsmiljö för vattenlevande växter och djur samt att porlandet har ett upplevelsevärde. Restaurering av fornlämningar och muddring av dammar kräver särskilda detaljerade restaureringsplaner innan arbetet påbörjas.

Områden med bestånd av träd och buskar

Beskrivning: Skogsbestånd längs Dunkehallaåns nedre del har en lundkaraktär och trädarterna består av ädla lövträd (alm, ask, lönn, lind, ek och fågelbär). Längs vattendraget växer också al. Uppströms vid Dalvik och Klämmestorp och uppåt finns mer av de triviala arterna (björk, asp och rönn) och lite mindre av de ädla lövträden. Bland buskar märks fläder, hassel och hägg. Fältskiktet består av lundarter längs hela sträckan. En hel del trädgårdsarter finns också, vissa självsådda andra planterade.

Målsättning: Skogsbestånden ska vårdas så att man har en artrik ädellövskog med lundkaraktär i de nedre delarna och ett lövskogsbestånd uppströms Prostkvarnsgatan. Det är betydelsefullt för stadens struktur att man tillåter att större grönområden som t.ex. Dunkehallaåns dalgång ska rymma stora träd för att man överhuvudtaget ska kunna ha stora träd i stadsmiljö.

Bestånden ska vara skogsbildande, vilket innebär att trädens krontak ska vara så tätt att det begränsar mängden solljus som når ner till marken. Om för mycket solljus når marken gynnas nässlor och hallon som då konkurrerar ut lundvegetationen. En skog med lundväxter är mer besöksvänlig och lättillgänglig än en halvöppen skog med tät undervegetation. Skogen är lätt att gå igenom och dessutom har man ofta genomsikt under trädkronorna.

Vid gallring ska enstaka stora träd tas bort för att ge utrymme för yngre träd att utvecklas, men gallring ska göras successivt så att beståndet ständigt har en olikåldrig sammansättning och aldrig blir för glest. Mindre områden (se bilaga 3) där det inte är lämpligt med stora träd ska istället utvecklas till ett buskbestånd, med t.ex. fläder, hagtorn, hassel eller hägg.

Öppna gräsbevuxna områden

Beskrivning: Marken är så bördig så att gräset har en mycket stark växtkraft. Där grässvålen sedan lång tid är tät dominerar högväxande och kraftigväxande gräsarter. På områden där grässvålen har skadats genom grävning får gärna nässlor, hallon och kirskål övertaget.

Målsättning: För dalgången finns redan nu en hög ambition för vegetationens skötsel. Eftersom området har ett så stort besöksvärde ska området skötas med en förhållandevis hög ambition. Inom dalgången ska följande typer av områden hållas öppna; vissa platser som lämpar sig för att stanna upp på, små platser längs stigen, entreer/ingångar från gator mot grönområdet och kring vissa fornlämningar. Det innebär att vissa delar som används som lek område eller platser där man gärna stannar upp ska ha ett kortklippt gräs som åtminstone klipps några gånger per säsong.

Övriga område ska slås så ofta att busksly inte tar överhand vilket innebär slätter en gång per år eller möjligen med några års mellanrum. Friväxande gräsytor ger en karaktär av att hela området är förvuxet och ovårdat och det ställs ofta krav på allmän slyröjning. Att vårda gräsytor närmast stigarna, på öppna rastplatser och på vissa platser intill vattnet är därför mycket viktigt.

Det är viktigt att det finns utrymme för stora träd i grönområden i stadsmiljön.

Gångvägar, stigar, trappor och broar

Beskrivning: Dunkehalleden går längs hela området. Det är en grusväg med många trappor, huvuddelen utan belysning. Den används mycket, dels dagligen till och från jobbet eller skolan men även för en utflyktspromenad. Där finns en behaglig miljö, intressant med både kulturlämningar och naturvärden och flera platser med utsikt över Vättern och stadens centrum.

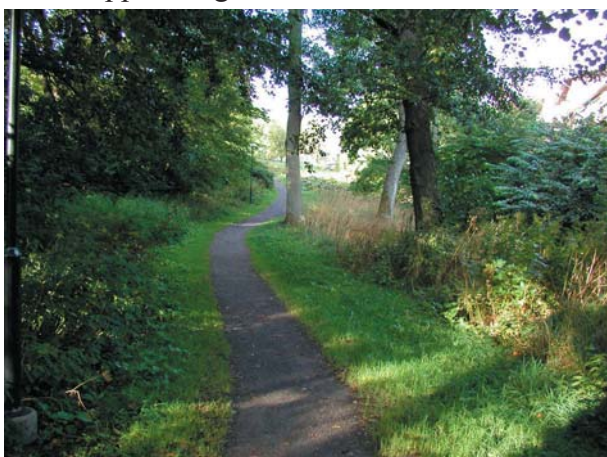
Man kan ansluta till leden från många gator och platser och det finns ett flertal andra stigar som går parallellt med och anknyter till leden. Längs leden finns informationsskyltar om kulturlämningar.

Dunkehalleden går upp till Klämmestorps kvarn där Hallbyleden tar vid.

Målsättning: Alla nu befintliga gångvägar och stigar ska upprätthållas, broar och trappor ska underhållas. Gångvägar, stigar och trappor ska ha naturliga karaktärsdrag; grusväg i naturmiljö, trappor, räcken och bänkar ska vara av trä osv.

Genom de öppna områdena ska gräset hållas kortklippt längs stigarna, det ska klippas några gånger per säsong. Även mindre utvidgningar längs gångvägen ska vara kortklippta så att man kan komma närmre vattnet och se en del av vattenfallen, stenmurar och andra konstruktioner.

Längs med ån är målsättningen att skapa sittplatser för vila och reflektion på några av de områden som är utpekade för att skötas som öppna ytor. Detta skulle också göra delar av leden lite mer handikappsvänlig.

Dunkehalleden ska ha en naturlig karaktär. Längs gångvägen ska gräset klippas kortklippt, strax utanför kan det få vara mer högväxt.

Kortklippt gräs som en utvidgning av gångvägen gör att man kan gå fram till kanten och titta på kvarnen och vattenfallet.

Vissa väljer cykelvägen, andra väljer stigen i skogen längs ån.

I skogen finns det små stigar som används så mycket att de slits och hålls öppna.

7 EXPLOATERINGSMÖJLIGHETER OCH ANALYS

Vision

Vid enkätundersökningen framkom att området främst beskrivs som ett kultur- och naturområde. Men vad saknas i området och vad är visionen för området? Enkätsvaren visade att man saknar affärer. Om någon typ av affärer skulle bli aktuellt är det viktigt att ny byggnad behåller skalan som finns i området. Att använda befintliga lokaler för olika typer av verksamheter som kafé och hantverk skulle dock vara positivt för området. En ökad användning av byggnaderna medför att de bevaras lättare. Men samtidigt finns det begränsat med utrymme för besöksparkeringar och önskan är inte heller att få in mer biltrafik i området. En eventuell utökning av verksamheter i området ska helst vara av sådan karaktär att den kan tillämpas som ett delmål på promenaden. Fler parkbänkar i området var också önskvärt enligt enkätundersökningen.

Alternativ

Vad finns det för handlingsalternativ för den framtida utvecklingen av området? Nedan följer förslag på alternativa inriktningar för området som kan vara möjliga. Området som behandlas nedan är endast den delen öster om Hallmansvägen.

Nollalternativet: Innebär att området lämnas i befintligt skick med nuvarande detaljplaner. Detta kan innebära en hög risk för att antingen många av de byggnader som är i dåligt skick förloras helt och/eller att ny bebyggelse inte anpassas så bra som den bör. Endast de generella reglerna som finns i Plan- och bygglagen finns som möjliga styrinstrument.

Alternativ 1: En högre bevarandegrad med bestämmelser och därmed ett starkare juridiskt skydd än nollalternativet. D.v.s. att exempelvis detaljplanelägga området där man arbetar efter att bevara och att försöka finna bättre användningar för vissa befintliga byggnader och att *inte tillåta någon form av nyexploatering*.

Alternativ 2: Behålla och förbättra den befintliga karaktären i området genom att skydda befintliga värdefulla byggnader och där sätta krav för utformningen av eventuell ny bebyggelse i exempelvis nya detaljplaner eller motsvarande. Viktigt att påpeka är att nyexploatering enligt detta alternativ inte kan göras i form av höga punkthus eller flera radhus/kedjehus eller liknande. Ny bebyggelse ska följa den befintliga bebyggelsens typiska språk som har klargjorts i arkitekturanalysen i kap 4, d.v.s. varsam komplettering av fristående byggnader i max 2½ våning med liknande fasadmateriäl som den äldre bebyggelsen och på de platser som detta program utpekar som lämpliga.

Alternativ 3: Skapa en ny karaktär av området. Detta skulle kunna göras om man gallrar hårt eller tillåter ny bebyggelse i relativt omfattande grad. Även om t.ex. en urgallring av vegetation är önskvärd så anses det vara viktigt att området inte får en renodlad ”park-karaktär”, då vissa kulturvärden i så fall kan gå förlorade. Den ”naturliga” naturen är också en positiv del av områdets befintliga karaktär. Detta alternativ anser projektgruppen inte vara önskvärt.

Projektgruppen anser att man ska arbeta mot visionen att *behålla och förbättra den befintliga karaktären* i området, vilket innebär att man bör arbeta via alternativ 1 eller 2. Efter samrådsskedet anser majoriteten av projektgruppen att man ska arbeta vidare med alt. 2 och fortsätta prövningen av eventuell ny bebyggelse i en detaljplaneprocess.

Oavsett val av de två föreslagna alternativen är det önskvärt att t.ex. finna användningar av de tomma

byggnaderna vid Stallkvarn som kan fungera som ett komplement till Stallkvarns diversehandel, d.v.s. finna en eller flera användningar som riktar sig till samma målgrupp av besökare och som därmed kan göra området starkare och mer attraktivt. Varför inte kombinera kaféverksamhet med kurslokal för t.ex. silversmide eller andra hantverk i det gamla gjuteriet. Utställning av olika alster är en annan möjlighet. En god idé är en kombination av två eller flera olika användningar som riktar sig till samma målgrupp för att säkra byggnadernas framtida användning i största möjliga mån. Bostadsändamål kan också vara en lämplig användning av dessa byggnader men det skulle vara intressant att få in en mer publik användning i området för att göra det ännu mer levande. Att få området mer levande och mer välskött är det viktigaste och vilket specifik användning som kan leda till detta kan vara mer flexibelt. Därför kan det vara lämpligt att man i de nya detaljplanerna planlägger vissa områden med "Q", d.v.s. användning som är anpassad till bebyggelsens kulturvärden. Användningen är då fri så länge den inte inkräktar på själva bevarandet av byggnaden eller stör omgivningen (se kap. 8).

Gläntan där Lindströmska villan tidigare fanns vore intressant att bevara som ett öppet område och göra den mer tillgänglig och attraktiv. Tänk om man kunde skapa nya traditioner med t.ex. sommarteater om "Brödupproret" eller liknande och sätta upp detta i gläntan. Teater i dess rätta historiska miljö skulle förstärka upplevelsen av en pjäs. Parkering för de besökande skulle kunna lösas tillfälligt på parkeringarna vid Stadsparken och att man därifrån tar en promenad på ca 500 meter. Sådana initiativ faller dock utanför kommunens ansvar och måste baseras på olika föreningars frivilliga engagemang. Gläntan kan också vara av stor vikt som mötesplats vid de historiska vandringar som ibland anordnas längs med Dunkehallaån.

Skulle man kunna arbeta med belysning för att förstärka området? Den enda delen som i dagsläget har någon form av belysning längs med gångleden är sträckan mellan Hallmansvägen och Prostkvarns-gatan. Där finns så kallad klotarmatur som har relativt dålig effekt som belysning. I detta fall är dock inte belysningsfrågan av högsta prioritet längs med hela gångleden. Man kanske hellre ska använda effektbelysning på vissa ställen och leda gångtrafikanter längs med vägarna och bland bebyggelsen istället för längs med vandringsleden när det är mörkt. T.ex. sträckan nedanför Lövet skulle vara svår att lösa på ett bra sätt ur belysningsynpunkt och säkerhetsynpunkt. En del av visionen är att behålla och förstärka den befintliga karaktären av området som till stor del karaktäriseras av "naturlig natur". Det kan därför finnas en risk med att arbeta för mycket med belysning då man därmed kanske skapar en mer "parkliknande" karaktär.

Under samrådet framkom det önskemål om belysning mellan Skuggaliden och Stallkvarn som verkar vara ett starkt promenadstråk där bl.a. många barn går till och från skolan. Denna åtgärd har tagits med i budgeten.

Klotarmaturen längs med en del av gångleden.

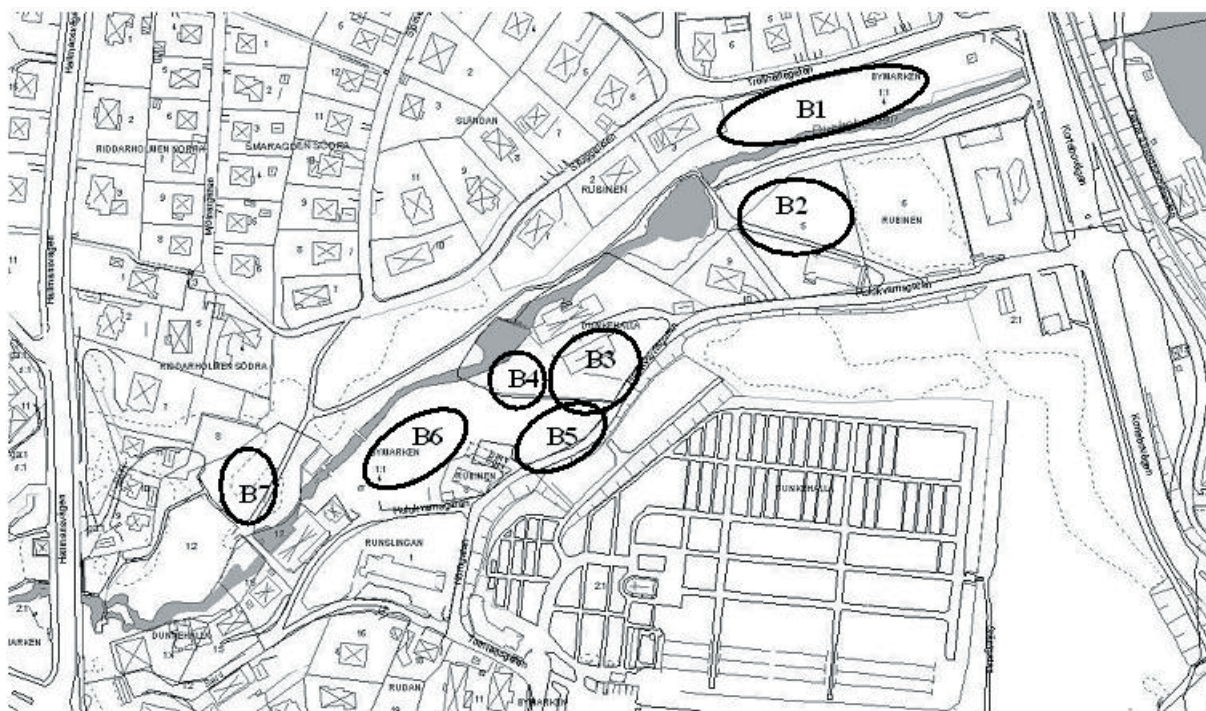
Kan kafé eller galleri vara framtida aktiviteter i Dunkehalla?

Byggnationsmöjligheter

Det är fram för allt delen öster om Hallmansvägen som är mest aktuell för någon typ av nybyggnation. Nybyggnation skulle som sagt var inte ske oberoende av historisk koppling i utformning, skala och material. Olika alternativa placeringar har undersökts och utvärderats översiktligt. De utpekade områdena har mycket gemensamt som bl.a. att alla får ett centralt läge i staden och samtidigt unika lägen i naturskön och vacker kulturmiljö. Användningen har inte behandlats i detta skede. Oavsett var i Dunkehalla man eventuellt förordar en ny byggnation kommer det förmodligen krävas omfattande arkeologiska utredningar. Vid framtagning av utredningslägena har man dels tagit platser där ett intresse för byggnation inkommit eller där det tidigare har funnits bebyggelse. Ledande för diskussionen som har förts om de olika platserna är hur området i sin helhet kan påverkas av förslaget. Följande platser har utvärderats:

- B1)** Läget längs med Trollhättegatan (Bymarken 1:1)
- B2)** Läget på fastigheten Rubinen 5
- B3)** Läget mitt emot Hospitalskvarn istället för det befintliga magasinet (Dunkehalla 1:1, Objekt 4 i byggnadsinventeringen)
- B4)** Läget precis sydväst om Hospitalskvarn (Dunkehalla 1:1)
- B5)** Läget nordost om parkeringen vid Rubinen 8 (tryckeriet) (Bymarken 1:1)
- B6)** Läget för den f.d. Lindströmska villan (Bymarken 1:1)
- B7)** Läget på andra sidan av ån mitt emot Stallkvarn (Dunkehalla 1:2)

Karta över utvärderade möjliga exploateringslägen.

Nedan följer en kortfattad och översiktlig utvärdering i punktform över lägenas positiva och negativa förutsättningar samt konsekvenser.

B1)

På denna plats har det tidigare funnits ett stort förråd, en f.d. maltfabrik från omkring 1890 (Fasad med brun locklistpanel och tak av svart papp och plåt). Längre österut fanns det också ett bostadshus från 1924 med ljusgrå locklistpanel och tak med rött tvåkupigt tegel.

- + Va och gata finns utbyggt
- + Området har tidigare haft bebyggelse
- + Mindre hårda krav på utformning då ny bebyggelse mer knyter an till den befintliga villabebyggelsen från 1930-talet på Trollhätttegatan än till den äldre bebyggelsen i Dunkehallaravinen.
- + Gör ej intrång på promenadstråket
- Smalt markområde
- Närheten till macken (skyddsavstånd = 100 m)
- Buller från väg och järnväg gör att ny bebyggelse ej bör placeras närmre än 57 m från Kortebovägens vägmitt för att klara bullerriktvärdena.

Slutsats: Ej lämplig

B1

B1

B2)

Området har tidigare haft bebyggelse men det finns inte inventerat.

- + Plant område: lätt att bebygga
- + Kan skärma av macken bättre än i dagsläget.
- Närheten till macken (skyddsavstånd = 100 m)
- Blöt mark
- Nyligen planlagt som natur
- Intrång på promenadstråket och naturen
- Buller från väg och järnväg gör att ny bebyggelse ej bör placeras närmre än 57 m från Kortebovägen för att klara bullerriktvärdena.)
- Miljön i sin helhet anses påverkas negativt.
- En fin glänta går förlorad.
- En ny väg måste byggas till området.
- Ytterligare byggnation kan störa den befintliga gårdsmiljön.

Slutsats: Ej lämplig

B2

B2

B3: Befintlig miljö

B3: Möjlig nybyggnation?

B3)

Magasinet som finns kvar i dagsläget är ursprungligen från 1920 och var från början uppförd som magasin för Svenska fläktfabriken.

- + VA och gata finns utbyggt
- + Bra läge för god anpassning till kulturmiljön (befintligt hus i samma läge).
- + Skapar finare gårdsmiljö om huset inte blir för högt.
- + Den befintliga byggnaden är dåligt underhållen och rivninglov har tidigare medgivits.
- Ny byggnad kan skugga det befintliga bostadshuset mer än i den befintliga byggnaden.
- Gammal industribyggnad försvinner
- Relativt skuggig miljö

Slutsats: Möjlig

B4)

Här fanns det tidigare ett bostadshus från omkring 1880. Byggnaden var tillbyggd på 1950-talet då man bl.a. bytte fasad från röd locklistpanel till gult tegel. Idag är det rivet.

- + Läget har en byggnadstradition.
- Ny bebyggelse skulle skymma dammen.
- Blöt mark
- Skuggigt
- Stor översvämningrisk p.g.a. närheten till den dåligt underhållna dammen.
- Skapar en alltför igenbyggd gårdsmiljö.

Slutsats: Ej lämplig

B4

B5) Marken användes tidigare för odling som var kopplad till den omkringliggande verksamheterna.

- + Va och gata finns utbyggt
- + Förhållandevis soligt läge
- + Långt upp från ån: mindre fuktigt
- + Litet intrång i området eftersom området inte är speciellt tillgängligt idag samt att det inte finns några större naturvärden på platsen.
- Ej anpassad till tidigare bebyggelse i läge

Slutsats: Möjlig

B5

B6)

På denna plats fanns tidigare den Lindströmska villan. Den uppfördes omkring 1800.

- + Förhållandevis soligt läge.
- + Plant område: Lätt att bebygga
- + Går lätt att kommunikationsmässigt anknyta till befintlig väg.
- + Läget har en byggnadstradition.
- Denna ytan är en av två större och mer soliga öppna ytor i området. Omöjliggör utveckling av annan verksamhet kopplad till det rörliga friluftslivet.
- Privatiseringen kan också inkräkta negativt på promenadstråket?
- Fuktigt

Slutsats: Ej lämplig

B6

B6

B7)

Här fanns tidigare en textilfabrik som ursprungligen var ett hyresbostadshus med fyra lägenheter från omkring 1900 (Fasad med röd locklistpanel och tak av rött enkupigt tegel)

- + Har tidigare haft bebyggelse
- Dålig, näst intill ingen tillgänglighet
- Inkräktar på promenadstråket

Slutsats: Mycket olämplig

B7

De förslag som ligger söder om ån känns mer lämpliga för ny bebyggelse. Den norra sidan bör ej ha någon ytterligare bebyggelse utan lämnas fri för rekreation och promenadstråk. Det är inte heller säkert att det är en lämplig lokalisering för bebyggelse i dagsläget bara för att det tidigare har funnits bebyggelse på den aktuella platsen. Det är viktigt att skapa en väl fungerande helhet för området och för dagens behov. Hur skulle området påverkas av nybyggnation? En god anpassning till den befintliga bebyggelsen samt att nyttja de platser där vägar, vatten och avlopp redan är utbyggt har varit vägledande. Det har **aldrig** varit intentionen att **alla** kan vara lämpliga för ny bebyggelse, utan endast en till två av dessa utredningsalternativ. Under projektets gång har det funnits delade meningar inom projektgruppen om platserna som har utvärderats. Dock förordade majoriteten av projektgruppen läge B3 och B5 som möjliga exploateringslägen i programmets samrådsversion. Under samrådsskedet inte har framkommit någon stor opinion varken för eller emot ny bebyggelse eller några starka sakargument mot ny bebyggelse. Därför anses lägena **B3 och B5** kunna vara lägen för fortsatt behandling för eventuell ny bebyggelse i en framtida detaljplaneprocess. **Övriga utredningslägen ska ej bebyggas.**

8 JURIDISKA MÖJLIGHETER TILL SKYDD

De juridiska möjligheterna som finns förutom Plan- och bygglagen och detaljplan, är via Lagen om kulturminnen samt via Miljöbalken. Det finns även andra politiska mål som kan vara vägledande men som inte är juridiskt bindande, som t.ex. de sju kulturpolitiska målen där ett av målen är att ”Bevara och bruka kulturarvet”. De kulturpolitiska målen fastställdes av Riksdagen 1974 och modifierades 1996. Där påpekar man att *”det historiska arvet är en del av vår samtid. Kulturarvet omfattar den fysiska miljön liksom de konstnärliga uttrycksformerna och språket. Staten har tillsammans med bl.a. kommuner, kulturinstitutioner, folkbildning, föreningsliv ett ansvar för att spåren efter tidigare generationer tillvaratas och vårdas.”*, vilket kan vara intressant att beakta för Dunkehallaområdet.

Miljöbalken (MB)

De övergripande bestämmelserna i miljöbalken syftar till att *”främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl”*. Detta innebär även att värdefulla natur- och kulturmiljöer ska skyddas och vårdas, den biologiska mångfalden ska bevaras och mark, vatten och fysisk miljö i övrigt ska användas så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktig god hushållning tryggas.

I balkens 3:e kapitel 6 § behandlar man riksintressen och framhäver att *”mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas. Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket”*.

Dunkehallaravinen har tidigare varit en del av ett förslag till utökat område för riksintresse för kulturmiljövården. Det blev dock ej så men området anses fortfarande vara av sådant högt värde att det skulle kunna vara av riksintresseklass. Vid fortsatt markanvändning av hittillsvarande slag har bestämmelserna angående riksintresse endast en rådgivande funktion och har endast direkt verkan vid prövning av exploateringsföretag som i lagens mening innebär *ändrad* markanvändning (t.ex. att skogsmark ersätts av tätortsbebyggelse). Så i vissa fall kan det vara nödvändigt med ytterligare åtgärder för att tillgodose skyddsbehovet i ett område som förklarats vara av riksintresse, dvs. att avsätta området som exempelvis kulturreservat, vilket också styrs via miljöbalken. I kommunens översiktsplan har området dock ej klassificerats för att uppvärderas som riksintresse.

Kulturreservat tillämpas oftast för områden utanför tätorten och berör ej byggnader. Syfte är då att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. Ett kulturreservat anses inte vara lämpligt i detta fall då ett sådant inte får strida mot gällande detaljplan samt att riksantikvarieämbetet ställer sig tveksam till om Dunkehallaravinen är den typ av kulturpräglat landskap som avses i miljöbalken. MB 7 kap 9 §: *”Ett mark- eller vattenområde får förklaras som kulturreservat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På ett sådant område skall bestämmelserna i 4-6 §§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kulturminne eller fast fornlämning enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. hindrar inte att området förklaras som kulturreservat.”*

Lagen om kulturminnen (KML)

Lagens portalparagraf lyder som följande: *"1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas."*

Andra kapitlet i lagen om kulturminnen behandlar fornminnen vilket är *"lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna"*.

Det finns alltså delar i Dunkehallas kulturmiljö som redan idag är skyddade via denna lag utan någon ytterligare bestämmelse av något slag är nödvändig.

Via Lagen om kulturminnen finns även möjligheten att förklara en byggnad som byggnadsminne. *"En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen."* /3 kap 1 § KLM. Inom detta område är det endast Stallkvarn som anses vara av sådan kvalitet att den eventuellt skulle kunna klassas som byggnadsminne.

Plan- och bygglagen (PBL)

Förutom de allmänna hänsynsreglerna som finns reglerat i PBL kan PBL skydda värdefull bebyggelse via två andra forum, nämligen detaljplan eller områdesbestämmelser.

De allmänna hänsynsreglerna

För all bebyggelse gäller redan idag de allmänna hänsynsreglerna som styrs via Plan- och bygglagen (PBL) 3 kap, 12 och 13 §§ vad avser byggnader och 17 § vad avser tomter. Detta skulle man kunna använda som styrmedel för fastigheterna Dunkehalla 1:6 och 1:7 (Stallkvarn, Gjuteriet och det lilla bostadshuset) för att förbättra det delområdet. Vid besiktning av byggnader och tomter i Dunkehallaravinen har konstaterats att byggnader och tomtmark på fastigheterna Dunkehalla 1:6 och Dunkehalla 1:7 är i stort behov av underhåll för att uppfylla kraven i PBL 3 kap 12, 13 och 17 §§. Där föreskrivs att:

12 § Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kultur- historisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

13 § Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär.

Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras. Lag (1994:852).

17 § Tomter skall, oavsett om de har tagits i anspråk för bebyggelse eller inte, hållas i vårdat skick. De skall skötas så att betydande olägenheter för omgivningen och för trafiken inte uppkommer och så att risken för olycksfall begränsas. Byggnadsnämnden kan besluta att plantering skall utföras och att befintlig växtlighet skall bevaras.

Tomter, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, får inte förvanskas i de avseenden de omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser.

Anordningar som har tillkommit för att uppfylla kraven i 15 § skall hållas i stånd i skälig utsträckning.

Lekplatser och fasta anordningar på lekplatser skall underhållas så att risken för olycksfall begränsas. Lag (1995:1197).

Byggnader och tomter inom Dunkehällaravinen är av särskilt stort värde ur kultur- och industrihistorisk synpunkt. Därför bedöms ovanstående vara tillämpligt på ovanstående fastigheter. Fastigheten Dunkehalla 1:6 har behov av fasadrenovering (sprickor i tegelfasad, vattenskador, mm), fönsterunderhåll, uppsnygning av tomtplatsen mm. Fastigheten Dunkehalla 1:7 har också behov av fasadunderhåll och uppsnygning av tomtplatsen. Den pågående renoveringen av det mindre bostadshuset bör påskyndas och ordningen på byggarbetsplatsen bör förbättras.

Detta arbete bör påbörjas snarast och att ett samarbete inleds mellan fastighetsägaren, länsmuseum, länsstyrelsen och kommunen för att undersöka eventuella bidrag etc. Det är inte nödvändigt att invänta en detaljplanläggning av berörda fastigheter innan detta arbete kan startas.

Skyddsbestämmelse/varsamhetsbestämmelse i detaljplan

Planbestämmelser som skydd i detaljplan kan utformas som skyddsbestämmelser (q) eller varsamhetsbestämmelser (k). Som verktyg för att uppnå detta kan man tillämpa utökad bygglovsplikt och därmed öka säkerheten i skyddet. Om en pågående markanvändning försvåras avsevärt kan fastighetsägaren begära ersättning från kommunen för de merkostnader som en skyddsbestämmelse medför. Varsamhetsbestämmelser medför dock ej ersättningskrav.

Varsamhetsbestämmelser grundas på PBL 3 kap 10 §: *”Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.”* Lag (1998:805) medan skyddsbestämmelser för hus eller rivningsförbud grundar sig på PBL 3 kap 12 §: *”Byggnader, som är **särskilt** värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.”* Kommunen avgör om byggnaden är en ”3:12 byggnad” eller ej.

Eftersom varsamhetsbestämmelser inte innebär några ersättningskyldigheter till fastighetsägaren kan de inte heller innebära några rådighetsinskränkningar för fastighetsägaren så att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Skillnaden mellan varsamhetsbestämmelser och skyddsbestämmelser är att varsamhetsbestämmelser föreskriver inte att något ska bevaras utan tydliggör vilka värden hos byggnaden som varsamheten speciellt ska inriktas mot. Syftet med varsamhetsbestämmelser är att tydliggöra innebörden av varsamhetskravet i 3 kap 10 § PBL: *”Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.”*

Planbestämmelsen som styr markanvändningen ”Q” innebär att användningen är fri så länge som den är anpassad till bebyggelsens kulturvärde. Gjuteriet kan t.ex. vara en byggnad där denna användningsbestämmelse kan vara lämplig. Om ett absolut rivningsförbud ska gälla krävs en särskild bestämmelse om detta.

Områdesbestämmelser

Ett annat alternativ kan vara områdesbestämmelser då grova riktlinjer för området sätts upp. Områdesbestämmelser kan reglera markanvändningen, bebyggelsens egenskaper och andra administrativa frågor. Även med detta alternativ kan man använda sig av förhöjd bygglovsplikt. Till skillnad från detaljplan ger områdesbestämmelser ingen byggrätt. En förändrings lämplighet bedöms vid bygglovsprövningen och kan få ett avslag trots att förslaget inte strider mot områdesbestämmelserna. Åtgärderna måste också uppfylla kraven i 2 kap PBL och de får inte vara av den karaktären att de kräver detaljplan. Kraven i 2 kap PBL behandlar vilka allmänna intressen som ska beaktas vid planläggning och vid lokalisering av bebyggelse etc. Det är också nödvändigt med en koppling till översiktsplanen när det gäller områdesbestämmelser, vilket det anses finnas

i detta fall. Bestämmelserna ska säkerställa ett syfte i översiktsplanen. När det gäller att reglera befintlig bebyggelse är områdesbestämmelser och detaljplan likvärdiga. Om områdesbestämmelser görs för Dunkehallaområdet måste de gällande detaljplanerna upphävas innan antagandet av områdesbestämmelserna.

Någon ny allmän plats får dock ej avgränsas med områdesbestämmelser. Inte heller områden för friluftsliv eller områden med skydd för särskilda naturvärden, men viss reglering av vegetation och markytans utformning och höjdläge får regleras. Områdesbestämmelser ger ingen direkt rätt att använda marken på angivet sätt men ska förhindra att annan användning som kan försvåra det angivna sättet idag eller i framtiden tillåts. Man kan inte heller kategoriskt förbjuda nya byggnader eller andra förändringar. Av bestämmelserna ska det också framgå om det avser en förändring eller ett bevarande.

Lämpligast skydd för Dunkehalla

P.g.a. ovanstående har projektgruppen kommit fram till att det lämpligaste alternativet för Dunkehallaområdet är att upprätta en eller flera detaljplaner för området mellan Kortebovägen och Dunkehallavägen. I och med detta val kan man både förbjuda ny bebyggelse på områden som man inte finner lämplig för nyexploatering, skydda den befintliga bebyggelsen mot förvanskning eller rivning samt skapa hårda utformningskrav för eventuell ny bebyggelse på utpekade lämpliga lägen. Nackdelen med områdesbestämmelser är, som nämndes tidigare, att man inte kan skapa byggrätter, att större ansvar läggs på bygglovshandläggaren att tolka bestämmelserna samt att någon ny allmän plats eller områden med skydd för särskilda naturvärden ej får avgränsas. En anledning till att inte använda områdesbestämmelser som skyddsform i detta fall är att naturdelen har stor del av områdets speciella karaktär. I en detaljplan kan man lättare sätta in planbestämmelser för naturdelen plus att man kan avgränsa områden för ny allmän plats. Eftersom det också finns gällande detaljplaner som ses som aktuella och som ska fortsätta att gälla blir det mer enhetligt med endast olika detaljplaner inom området än att ha en slingrande orm med områdesbestämmelser mellan olika detaljplaner. (Detaljplaner och områdesbestämmelser kan inte gälla tillsammans för samma område.) Eftersom det också finns exploateringsintressen inom området som i så fall kräver detaljplanläggning är tanken att man i samma detaljplan tar med de områden som man vill få någon form av skydd på samt att plankostnaderna delas via avtal mellan eventuell byggherre och kommunen. I samband med en framtida planläggning kan det eventuellt bli aktuellt med ytterligare antikvariska studier angående vissa objekt för att klargöra dess värde. Vid upprättande av dessa detaljplaner ska även planbestämmelser för naturen utredas.

På den resterande delen av utredningsområdet finns det detaljplaner som anses vara aktuella. D.v.s. naturen kring Dunkehallaån är planlagd som natur eller naturpark och stor del av den omkringliggande bebyggelsen med något kulturhistoriskt värde har någon form av skydds- eller varsamhetsbestämmelse. Det finns dock två undantag. Det ena är vid Klämmestorps by där det finns en byggrätt på fastigheten Klämmestorp 1:6 som bör ifrågasättas. Om den skulle utnyttjas skulle det innebära att objekt 28 rivs eller åtminstone förvanskas. En ny detaljplan över denna tomt är önskvärd för att förhindra att denna byggnad går förlorad. Genomförandetiden för den gällande detaljplan har gått ut. Det andra stället är Klämmestorps kvarn. Här finns det i dagsläget ingen form av planläggning, endast strandskydd. Kvarnen är dock i kommunal ägo och p.g.a. detta anses det inte behövas någon form av juridiskt skydd i dagsläget. Skulle kvarnen i framtiden bli aktuell för försäljning bör dock exempelvis områdesbestämmelser eller detaljplan med bevarandesyfte upprättas innan försäljning sker.

9 BUDGET & FINANSIERING

Ansvar för åtgärderna är redan idag uppdelat för olika delar. Möjligheten om att söka EU-bidrag har undersökts men den största möjligheten att få någon delfinansiering är via statliga bidrag i olika former. Staten ger t.ex. bidrag mellan åren 2004-2006 till naturprojekt som bl.a. ska främja tillgängligheten till tätortsnära natur. En ansökan till detta ska göras till våren 2006 och görs av tekniska kontoret. Annars kan man t.ex. söka bidrag från länsstyrelsen för renovering av dammarna eftersom det i vissa delar är en kulturhistorisk restaurering.

Nedan följer en ekonomisk uppskattning av de åtgärder som föreslås och som kommunen till största del ansvarar för. Uppskattningen är gjord av tekniska kontoret och det största finansieringsansvaret ligger även hos tekniska kontoret. Plankostnader tillkommer. I och med den ökade ambitionen för områdets skötsel skulle det innebära en ökning av driftskostnaderna från ca 25 000 per år, som det är i dagsläget, till ca 60 000 kr, som det nämns nedan. Utöver detta bör man även ha i åtanke de merkostnader som ett dåligt underhåll av dammarna kan innebära i form av konsekvenser av översvämningar etc. Åtgärderna som planeras för dammarna beräknas räcka i 10-15 år innan liknande åtgärder kan vara nödvändiga igen.

ÅTGÄRD	KOSTNAD i tusen kronor	FÖRSLAG TILL TIDPUNKT
Renovering av dammar etc (kap 5):		
Objekt A (Hulukvarn)	350	år 2
Objekt B (Hospitalskvarn)	1 100	år 1
Objekt E (Stallkvarn)	900	år 1
Övriga nämnda åtgärder	1 500	år 2
	3850	
Vegetationsåtgärder (kap 6)		
målsättningen för bestånd av träd och buskar	200	år 1 och 2
målsättningen för gräsbevuxna områden/ gångvägar/dammar/skyltar	60	varje år
renovering av gångvägar/trappor/räcken	100	år 1 och 2
	360	
Nya/renovering av skyltar*	75	år 1 och 2
Belysning*	60	år 1
Åtgärder för Harren*	30	år 2
Besöksparkering*	200	år 1
Sittmöbler på tre ställen*	30	år 1
Renovering av vägen mellan Storkvarn och Stallkvarn*		xår 1
TOTALT	4605	

* Åtgärd som tillkommit eller reviderats efter samrådsskedet.

10 GENOMFÖRANDE

Projektgruppen ska även efter programmets politiska behandling fortsätta att arbeta med projektet där ansvar för åtgärderna delas upp och diskuteras inom gruppen.

Tidplan

mars 2005	STBN - beslut samråd
våren och sommaren 2005	samråd och samrådsmöten
hösten 2005	godkännande och antagande av programmet
vintern 2006	start av genomförande av åtgärder; fysiska och juridiska (framtagande av detaljplan/områdesbestämmelser el. liknande.)

Medverkande tjänstemän i projektgruppen

Weine Modigh, Tekniska kontoret / Gatu- och Parkavdelningen

Eva-Lotta Franzén, Kultur Jönköpings kommun

Gunnel Holmberg-Karlsson, Stadsbyggnadskontoret / Staben

Per-Olof Ericsson, Stadsbyggnadskontoret / Bygglövaavdelningen

Jenny Larsson, Stadsbyggnadskontoret / Planavdelningen

Seth Möllås, Tekniska kontoret / mark- och exploateringsavdelningen

Elisabeth Thysell, Miljökontoret

övriga

David Karlsson, Praktikant (Arkitektstuderande)

Litteraturförteckning:

- “Bebyggelse i Jönköping 1612-1870; Produktion, rekreation”; Bo E Karlson och Jönköpings läns museum; Bratts Tryckeri AB; Jönköping 1996
- “Kulturminnesvårdsprogram för Jönköpings kommun”; Stadsarkitektkontoret 1988
- “NATUR, Jönköpings län”; Länsstyrelsen i Jönköpings län; Davidsons Tryckeri AB, Växjö, 1995
- “Planering och byggande i kulturmiljöer, Tre metoder i stadsbygd”; Hans Gillgren; Riksantikvarieämbetet; Kristianstads Boktryckeri AB, Kristianstad 2000
- “Planera för natur. Råd för naturvårdsplanering och naturvårdsprogram”; Naturvårdsverkets rapport 4911 ; Tuna Tryck, Eskilstuna, 1998
- Grönstrukturplanen
- Översiktsplanen
- “Jönköpings parker”; Jönköpings kommuns parkförvaltning; Tryckeri AB Småland, Jönköping 1991
- “Kulturvärden i detaljplan”; Boverket; Danagårds Grafiska AB; 1999
- “Kulturmiljön i planeringen - råd och exempel”; Boverkets allmänna råd 1992:1; Boverket/ Riksantikvarieämbetet; Kaserstryckeriet; 1992
- “Plan- och bygglagen”
- “Jönköpings stads historia, del II”; Göran Rystad, Birger Sallnäs, Lars Wessman; AB Fälth's Tryckeri; Värnamo, 1965
- ”Bäckalyckan, Bymarken, Dunkehalla och Skänkeberg i Jönköping -Kulturhistorisk utredning och förslag till bevarandeprogram”, Jönköpings läns museum rapport 22, Jönköpings kommun stadsarkitektkontoret 3/87
- ”Jönköpings promenader”, Jönköpings läns museum, Agneta Åsgrim Berlin, Schmidts boktryckeri AB, Helsingborg 1994
- ”Arkitektonisk kvalitet och PBL *samband och reformbehov*”, Boverket rapport 1997:1, KalmarSundTryck, 1997.
- ”Byggnaders särdrag: en stilhistorisk handbok 1880-1960”, Boverket, Daleke Grafiska AB, Malmö, 2001.
- ”Genom Sveriges bygder: Skildringar af VÅRT LAND OCH FOLK ”,Herm Hofberg, Tredje upplagan, genomsedd och tillökad af J.P. Velande *MED 545 ILLUSTRATIONER*. Stockholm. Albert Bonniers förlag. Alb. Bonniers boktryckeri 1896.
- ”Beskrivning över Jönköping med omnejd”, Förlagsaktiebolaget Fournir, 1940.

Fotoförteckning

Foto 1-11 kommer från läns museets bildarkiv.

Objekt: 1**Fastighet: Rubinen 5****Adress:** Hulukvarnsgatan 4**Byggnadsår:** ca 1900**Beskrivning:** Sockel av kilad sten, stomme av timmer, fasad av faluröd locklistpanel, tak av rött enkupigt tegel. Tillbyggd veranda. Dörrar och fönster delvis bevarade.**Användning:** Ursprungligen hyresbostäder för anställda vid Axel Petterssons slakteri och senare för arbetare på Jönköpings snickerifabrik. Har även använts för plåtslageri. Byggnaden är nyligen detaljplanelagd för bostadsändamål.**Objekt: 2****Fastighet: Rubinen 9****Adress:** Hulukvarnsgatan 6A**Byggnadsår:** Slutet av 1800-talet. Omfattande ombyggnad år 1932.**Beskrivning:** Gjuten grågrön sockel, fasad av gult tegel och tak med tvåkupigt rött tegel. Har tidigare haft fasad av faluröd locklistpanel. Balkong i glasimiterad plast med ställister. Plåtbeklädd skorsten. Grönt nätstaket.**Användning:** Bostad**Objekt: 3****Fastighet: Dunkehalla 1:1****Adress:** Hulukvarnsgatan 6B**Byggnadsår:** Grunderna är från den gamla Munkakvarn. Ursprungsbyggnaden är från ca 1880. Ombyggnad för bostadsändamål beviljades 1991 (bygglov)**Beskrivning:** 2 våningshus plus inredd vind. Gjuten sockel. Röd locklistpanel med vita knutar. 5 vindskupor och spröjsade fönster. Rött taktegel. Gångbroar och spänger på baksidan mot ån. Verandor med korslagda räcken. Ena trapphuset är byggt utanpå ena gaveln. Trapphuset är uppbyggt m.h.a. synlig betongpelare. Den gamla grunden har bevarats synlig på vissa ställen. De utskjutande taken på takkuporna härör från den gamla byggnaden då de förmodligen har använts för någon typ av hissanordning. Nätstaket finns runt tomten mot Hulukvarnsgatan.**Användning:** Vid detta läge fanns tidigare den sista fungerande kvarnen längs med ån som var i elektrisk drift från 1974 fram till 1980-talet. Idag är det ett flerbostadshus.

Hospitalskvarn innan ombyggnaden. ⁸

Objekt: 4**Fastighet: Dunkehalla 1:1****Adress:** Hulukvarnsgatan 6B**Byggnadsår:** 1920**Beskrivning:** Gjuten sockel. Fasad av fäloröd locklistpanel och tak med röd plåt. Byggnaden är i mycket dåligt skick.**Användning:** Magasin (ursprungligen till Svenska fläktfabriken).**Objekt: 5****Fastighet: Rubinen 8****Adress:** Hulukvarnsgatan 8A och 8B**Byggnadsår:** ca 1830, ombyggt 1917 och 1944.**Beskrivning:** Stommen består av timmer täckt med röd locklistpanel. Sockel av putsad sten. Tak av röd tvåkupig betongpanna. Den ursprungliga locklistpanelen finns delvis kvar på byggnadens norra och västra sida. Svarta knutar. Spröjsade fönster och svarta betongpannor. Murad skorsten.**Användning:** F.d. mineralkvarn, benstamp och mekanisk verkstad. Idag används byggnaden till Tryckeri/bokbinderi.**Objekt: 6****Fastighet: Rubinen 8****Adress:** Hulukvarnsgatan 8A och 8B**Byggnadsår:** 1944**Beskrivning:** Fasad av rödfärgad locklistpanel och taktäckning av svart plåt.**Användning:** Garage**Objekt: 7****Fastighet: Dunkehalla 1:7****Adress:** Hulukvarnsgatan 10**Byggnadsår:** ca 1880, ombyggd 1912**Beskrivning:** Sockel av putsad sten och tegel. Stomme av timmer med rödfärgad locklistpanel. Tak med rött trekupigt tegel. Vita knutar. Skorsten i tegel.**Användning:** F.d. bostadshus. Sedan kontor. Renovering pågår.

Objekt: 8**Fastighet: Dunkehalla 1:7**

Adress: Hulukvarnsgatan 10 (Stallkvarn)

Byggnadsår: ca 1880, ombyggd 1912

Beskrivning: Sockel av cement, tegel och huggen sten. Stomme av timmer med rödfärgad locklistpanel. Grått plåttak. Smalspröjsade fönster. Knutlådor längs byggnadens långsidor. Märken efter dragstag. Trots byggnadens dåliga skick har den ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

Användning: F.d. stall och kvarn. 1912 gjordes byggnaden om till mekanisk verkstad och kontor. Idag används det som en Diversehandel. Tidigare hjulhus bevarat.

Objekt: 9**Fastighet: Runslingan 1**

Adress: Tomtebogatan 2-4

Byggnadsår: Den västra delen är byggd 1914. 1954 byggdes det ihop med en ny byggnad.

Beskrivning: Gjuten sockel. 1½ våning med gul träfasad med liggande fasspontpanel. Taket är brutet och har rött tvåkupigt tegel. Delen från 1954 har tidigare haft fasad med röd puts men idag är den gulmålad. Den äldsta delen har förlorat i värde av att bli ihopbyggd. Balkongdörren och entré passar inte till den gamla byggnaden.

Användning: F.d. bostadshus. Idag är det ett företagshotell.

Objekt: 10**Fastighet: Dunkehalla 1:6**

Adress: Hulukvarnsgatan 12 (Gjuteriet)

Byggnadsår: 1917

Beskrivning: Gjuten sockel. Fasad i rött tegel och tak av grå plåt. Gröna fönsterkarmar med bågformad överdel. Muren är profilfogad. Skorsten i tegel som tyvärr är frostangripen. Stor sprickbildning på den västra fasaden. Även denna byggnad har ett högt kulturhistoriskt värde som enskilt objekt.

Användning: F.d. gjuteri. Idag används det som förråd.

Objekt: 11**Fastighet: Dunkehalla 1:5****Adress:** Tomtebogatan 6**Byggnadsår:** ca 1860

Beskrivning: Sockel av sten, stomme av timmer och fasad av röd locklistpanel (tidigare gul fasad). Tak av röd enkupig betongpanna. Röd plåt istället för nockpannor. Plåtsklädd takkupa. Snickarglädje ovanför entrén. Blå entrédörr med överljus. Två skorstenar i tegel.
Användning: bostad (f.d. kvarnvaktarbostad)

9

Objekt: 12**Fastighet: Dunkehalla 1:4****Adress:** Tomtebogatan 8 (Storkvarn)

Byggnadsår: ca 1850. Grundlig reparation 1905. 1940 omdisponerades byggnaden till galvaniseringsverkstad. 1991 restaurerades byggnaden och gjordes om till flerbostadshus.

Beskrivning: 2 våningar plus inredd vind. Sockel av putsad sten och tegel. Murad av frilagd natursten. Vit putsfasad med grå hörnkedjor. Röda spröjsade fönster. Taket var ursprungligen i skiffer, idag är det svart plåt. Skorsten i tegel. Tre takkupor. Markbeläggning av kullersten och gatsten på gården. Ligger på samma plats som f.d. Storkvarn låg som är känt sedan 1600-talet.

Användning: Tidigare kvarn, idag flerbostadshus.

10

11

Objekt: 13**Fastighet: Dunkehalla 1:3****Adress:** Tomtebogatan 9**Byggnadsår:** ca 1840**Beskrivning:** Stomme av timmer, fasad av gul locklistpanel tak med grå sinuskorigerad plåt. F.d. verkstad. Underhållsbehov.**Användning:** Uthus**Objekt: 14****Fastighet: Dunkehalla 1:3****Adress:** Tomtebogatan 9**Byggnadsår:** ca 1840**Beskrivning:** Byggnad med frontespis. Sockel av putsad sten. Stomme av timmer med locklistpanel i ljusgult och tak av rött enkupigt tegel. Skorsten i tegel. Bakom byggnaden finns rester av en terrasserad trädgårdsanläggning från 1850.**Användning:** Bostad.**Objekt: 15****Fastighet: Dunkehalla 1:3****Adress:** Tomtebogatan 7B**Byggnadsår:** ca 1860**Beskrivning:** Källarvåning i murad natursten, vitkalkad. Stomme av timmer med gul locklistpanel och tak med rött enkupigt tegel. Gråvita fönsterkarmar och nockprydnader.**Användning:** Bostad**Objekt: 16****Fastighet: Dunkehalla 1:3****Adress:** Tomtebogatan 7A**Byggnadsår:** ca 1840**Beskrivning:** Sockel av putsad sten. Stomme av timmer med locklistpanel i ljusgult. Valmat tak med rött enkupigt tegel. Entré med kolonnimitation och pardörrar. Mycket gamla fönsterbeslag, dock ej original. Vacker trapp men inte heller den original. F.d. magasin och bostadshus och bilverkstad.**Användning:** Bostad.

Objekt: 17

Fastighet: Dunkehalla 1:3

Adress: Tomtebogatan 7B

Byggnadsår: 1932 (ombyggt på 1980-talet)

Beskrivning: Gjuten och murteglad bottenvåning, vitkalkad. Fasad av gul locklistpanel och tak av rött enkupigt tegel. Korslagda gråa räcken. Renoverat i gammal stil. Stora sprickor i grunden.

Användning: Uthus

Objekt: 18

Fastighet: Dunkehalla 1:3

Byggnadsår: ca 1890

Beskrivning: Sockel av kilad sten, fasad av gulgrå locklistpanel, kontursågade taksparrar och taktäckning av papp. Originaldörrar kvar.

Användning: Förråd och soprum. F.d. avträde. Hörde tidigare till fastigheten Jakobsdal.

Objekt: 19

Fastighet: Riddarholmen Södra 9

Adress: Hallmansvägen 7

Byggnadsår: 1930

Beskrivning: Gjuten sockel, fasad av gul locklistpanel, tak av svart papp. Vedförråd på baksidan.

Användning: Uthus

Objekt: 20

Fastighet: Riddarholmen Södra 9

Adress: Hallmansvägen 7

Byggnadsår: ca 1890

Beskrivning: Två våningshus plus inredd vind. Sockel av sten och cement, stomme av timmer fasad av gul locklistpanel, tak av tvåkupigt rött tegel. Röd gammal dörr. Skorsten i rött tegel. Rött trästaket kring husen.

Användning: Bostad. Ursprungligen för fyra familjer.

Objekt: 21

Fastighet: Riddarholmen Södra 10

Adress: Hallmansvägen 9A

Byggnadsår: ca 1880, påbyggd veranda 1927

Beskrivning: Sockel av sten och cement, stomme av timmer, fasad av gul locklistpanel, tak av rött tvåkupigt tegel.

Användning: Bostad. Ursprungligen för fyra familjer.

Objekt: 22

Fastighet: Riddarholmen Södra 10

Adress: Hallmansvägen 9A

Byggnadsår: 1926

Beskrivning: Gjuten sockel, fasad av naturvit locklistpanel (tidigare gul) och tak med rött enkupigt tegel. Fina omfattningar till stupröret.

Användning: Uthus

Objekt: 23

Fastighet: Riddarholmen Södra 11

Adress: Hallmansvägen 9B

Byggnadsår: ca 1900

Beskrivning: Tvåvåningshus plus vind och källare. Sockel delvis av huggen sten, stomme av timmer, fasad av gul locklistpanel, röda fönsterkamrar och tak av rött tvåkupigt tegel och mindre partier med röd plåt.

Användning: Bostad

Objekt: 24

Fastighet: Riddarholmen Södra 11

Adress: Hallmansvägen 9B

Byggnadsår: 1945

Beskrivning: Murad sockel, fasad av röd locklistpanel. Gråa dörrar. Vita kamrar kring fönster och dörrar. Tak av rött enkupigt taktegel.

Användning: Uthus

Objekt: 25

Fastighet: Ritaren 1

Adress: Dunkehällavägen 31 (Bäckaskog)

Byggnadsår: ca 1875. Västgaveln påbyggd 1927.

Beskrivning: Gjuten sockel, stomme av timmer, fasad av gul locklistpanel och tak av rött tvåkupigt tegel. Vita spröjsade fönster. Eftersatt underhåll - renovering pågår.

Användning: Bostad. F.d. skomakeri.

Objekt: 26**Fastighet: Rosenstaven 3**

Adress: Bosshagsgatan 35 B (Grytet)

Byggnadsår: ca 1910-talet

Beskrivning: Byggnad av naturslipad gråsten som ligger synligt i fasaden. Avsikten är att huset skall framstå som vuxet ur Hälleberget. Huset uppfördes för trädgårdsdirektören M P Andersén. Det kärva uttrycket har samband med trädgårdsdirektörens odling av fjällväxter på tomten. Han anlade dammar och byggde ishus för att åstadkomma det rätta klimatet. Dammarna finns fortfarande kvar i området mot Dunkehallaån.

Användning: Bostad.

Objekt: 27**Fastighet: Rännet 1**

Adress: Rydalavägen 9

Byggnadsår:

Beskrivning: Ny fasad av gul locklistpanel (början av 1990-talet). Farstu med vit snickarglädje. Svart taktegel.

Användning: Bostad. I ett av gårdshusen finns en butik för barnvagnar etc.

Objekt: 28**Fastighet: Klämmestorp 1:6**

Adress: Rydalavägen 6

Byggnadsår: Från första hälften av 1800-talet.

Beskrivning: Enkelstuga av timmer i två våningar. Rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, fastukvist med snickarglädje, enkupigt rött taktegel. På fastigheten finns det också fem uthus som förmodligen är från samma epok. Alla uthusen är i rödfärgad locklistpanel och vita detaljer. Ett av dessa uthus är en jordkällare som är delvis murad i natursten.

Användning: F.d. skomakeri. Idag är det planlagt för bostadsändamål.

Komplettering efter samtal med nuvarande ägaren av Rydalavägen 6, Britt-Louise Bergström:

Enligt ägarinnan är torpet förmodligen från 1700-talet och att farstun är påbyggd senare, förmodligen på 1900-talets början. Platsen hette tidigare Rönnevad och fanns med på Klämmestorps Säteris ägokarta från 1716.

Objekt: 29

Fastighet: Klämmestorp 1:7

Adress: Dunkehallavägen 83

Byggnadsår: Från första hälften av 1800-talet. Övervåningen är påbyggd 1897.

Beskrivning: byggnad av timmer i två våningar. Rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar, glasad fastukvist, tvåkupigt rött taktegel. (Denna fastighet anses vara av mindre betydelse för allmänheten då det inte är så synlig varken från vägen eller promenadstråket.)

Användning: Bostad. Uthusen är från samma tid och har innehållit snickeri och smidesverkstad. Idag finns det här en butik för köksdesign.

Objekt: 30

Fastighet: Klämmestorp 1:27

Adress: (Klämmestorps kvarn)

Byggnadsår: förmodligen 1800-talets andra hälft

Beskrivning: Byggnad i rödfärgad liggtimmer. Den övre delen av byggnaden har locklistpanel utanpå timret. Sadeltak med gråa korrugerade eternitskivor. Sockel murad av natursten. Vita fönsterspröjs. Väl bearbetade fönsterkarmar och dörromfattning i vitmålad trä. Källarvåningens bågformade fönster har omfattningar av rött tegel. Fönstren är dock ej original.

Användning: Kvarn

Objekt: 31

Fastighet: Klämmestorp 1:27

Adress: (Klämmestorps kvarn)

Byggnadsår: förmodligen 1800-talets andra hälft

Beskrivning: Gammal mjölnarbostad av typ enkelstuga. Rödfärgad locklistpanel med vita omfattningar och knutar. Enkupigt rött tegel.

Användning: Verksamheter för kommunens Socialförvaltning.

Objekt: A (Tillhörde f.d. Hulukvarn)**Berörd fornminnesbeteckning: 72**

Beskrivning: Fångdamm med dämme av sten i kallmur, delvis av hög ålder, med övre delen av betong. Anläggningen utgör rester av den rivna Hulukvarn. Före rivningen visade hjulhuset spår av 1600-talets stenbyggnadskonst.

Förslag till åtgärd: Betongen vid dammfästet rengörs och skibordet samt dammvingar repareras. Stensatt dammfäste fogas. Trätrappa och staket högtryckstvättas och behandlas med träolja.

*Objekt A***Objekt: B (Tillhörde f.d. Hospitalskvarn)****Berörd fornminnesbeteckning: 73**

Beskrivning: Dunkehalla valskvarns fångdamm. Den är delvis stensatt med dämme av sten i kallmur, delvis av hög ålder, och betong. Dammfäste och luckor har raserat förutom en nygjord del. Dammen är nästan helt igenväxt. Dammen är i stort vårdbehov. Ca 15 m öster om f.d. kvarnplatsen har en hård påträffats som är delundersökt. Möjligen av förhistorisk bakgrund.

Förslag till åtgärd: Räcke längs vandringsleden repareras. De äldre delarna av dammfästet repareras och helst ska den nya delen bevaras. Dammen grävs ur för att säkerställa ett vattenmagasin. Stensatta sidor av dammen repareras. Stenlagd åsida uppströms dammfästet rensas från buskar och rötter. En undersökning för att kontrollera eventuell underspolning av byggnaden bör göras. Grundmuren vid södra ändan av huset fogas.

*Objekt B***Objekt: C (Tillhörde f.d. Fredriksdal)****Berörd fornminnesbeteckning: 74**

Beskrivning: Borttagen barkstamp som var anlagd för garveriändamål. Inga synliga spår 1985.

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd.

Objekt: D (F.d. Färgarekvarn)**Berörd fornminnesbeteckning: 75**

Beskrivning: Färgarefallet som tillhörde Färgarekvarn (under 1700-talet). Rester av dämme av sten i kallmur. Från den f.d. Fångdammen går en gjuten kanal till ett av husen som idag är rivna (den f.d. Barkstampen). Kanalen är idag igenfylld men vatten hämtas till kyrkogårdens bevattning via ledning. (Kulturhistoriska utredningen). Grundrester synliga från ett färgeri för vävnadsindustrin. Anlagd i mitten av 1800-talet. (Fornminnesregistret)

Förslag till åtgärd: Hålla efter vegetationen så att lämningarna syns bättre. Betongytorna behöver rengöras och dammluckan behöver bytas. Ett lyftmothåll för dammluckan monteras. Räcknet vid dammfästet behöver målas. Urspolning på högersidan nerströms återställs med natursten. Bro uppströms dammfästet repareras. Stålbalkar är sönderrostade och bör

bytas. Bron rengörs och impregneras. Urspolningar återställs. Trappan upp till vandringsleden rengörs och räcket målas. Skorstenen bör underhållas och växtligheten högst upp bör tas bort.

Objekt: E (Tillhörande Stallkvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 76

Beskrivning: Den f.d. stallkvarns fångdamm med dämme av sten i kallmur och övre del av betong. Dämnet utgör bro för äldre gångväg mellan Jakobsdahl och Oskarsborg. Rännan håller på att förfalla.

Förslag till åtgärd: Frontmuren på dammen repareras. Rännan repareras eller kapas delvis. Träluckor vid dammen repareras och dammen grävs ur. Osäkert vad som behöver göras med stödmuren vid de långa trapporna. Skibordet på högra sidan repareras. Växtligheten på vattenrännan ska tas bort.

Objekt E: Vattenrännan vid Stallkvarn

Objekt: F (F.d. Lillkvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 77

Beskrivning: En mjölkvarn som åtminstone fanns i början av 1800-talet. Idag är kvarnens grunder omgjord till en vacker "ruinträdgård".

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd.

Objekt F: Grunderna från Lillkvarn har bevarats och är idag delar av en vacker trädgård.

Objekt: G (Tillhörande f.d. Lillkvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 78

Beskrivning: Betongplintar för vattentub av trä som gått från objekt H till f.d. Lillkvarns turbinhus.

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd föreslagen. De bör bevaras i befintligt skick.

Objekt G: Betongplintar som förr ledde vatten till Lillkvarn.

Objekt: H (Tillhörande f.d. Storkvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 78

Beskrivning: F.d. Storkvarns fångdamm med dämme i kallmur och betong. Räckena är på vissa partier i dåligt skick.

Förslag till åtgärd: Samtliga träytor är i behov av tvättning och inoljning. Ca 10 meter av träräcket bör bytas. Skador på dammluckan bör åtgärdas. Dammen behöver rensas.

Objekt: I (F.d. Bubbakvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 79

Beskrivning: Inga rester synliga 1985.

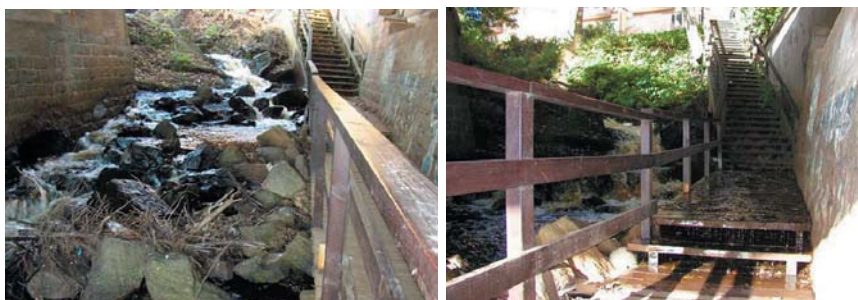
Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd.

Objekt: J (Tillhörande f.d. Bubbakvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 79

Beskrivning: Under bron för Hallmansvägen. Rester av dämme som troligen har tillhört den så kallade Bubbakvarn, som uppfördes omkring 1860 omedelbart norr om ån vid anläggning F.

Förslag till åtgärd: Åfåran under Hallmansvägen rensas från block och sten för att erhålla ett jämnare vattenflöde. Vid väster sida, nedströms Hallmansbron har en stor sten spolats ur. Vid rensning under bron kan detta material användas till återfyllnad. För att undvika översvämningar även vid höga vattenstånd bör gångbryggan höjas ca 50 cm. Höjningen behöver dock inte genomföras förrän en allmän renovering av gångbryggan är nödvändig.

Objekt J: Om en del stenar under Dunkehällavägen flyttas så att ån styrs bort från trappvägen skulle problemet med översvämning av gångbron delvis lösas.

Objekt: K (Tillhörde f.d. Gästgivarekvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 80

Beskrivning: Grundmurar av kilad sten och rester av dämme av sten i kallmur. Har tillhört den så kallade Gästgivarekvarn (mjölnkvarn) som revs omkring 1924 då Hallmansvägen anlades. (Räntmästarkvarn låg på denna plats.)

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd.

Objekt K: Rester från den så kallade Gästgivarekvarn.

Objekt: L (Tillhörde f.d. Hallakvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 81

Beskrivning: Rester av stensockel som tillhört den så kallade Hallakvarn.

Förslag till åtgärd: Den delvis raserade stödmuren lagas. Uppväxt av fler större träd ska undvikas.

Objekt L: Vassa stenar i ån har rasat och ska läggas tillbaka till muren. Runda stenar tillhör förmodligen åfåran och bör ligga kvar i vattnet.

Objekt: M (F.d. Bresiljekvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 82

Beskrivning: Rester av stensockel som tillhört Bresiljekvarn (uppförd omkring 1860) som var en färgkvarn för garveriindustrin.

Förslag till åtgärd: Brofästet vid Dunkehällavägen bör lagas. Uppväxt av fler större träd ska undvikas.

Objekt: N (F.d. Brokvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 83

Beskrivning: Rester av grundmurar som tillhört Brokvarn som brann ner omkring 1925.

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd.

Objekt: O (Tillhörde f.d. Brokvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 83

Beskrivning: Dämme av sten i kallmur och betong som tillhört Brokvarns anläggning.

Förslag till åtgärd: Gammalt luckfäste rensas och kontrolleras. Mittersta dammvingen sågas bort för att få ett jämnare flöde samt för att erhålla ett mindre hinder för löv och dylikt. Övriga betongytor är i behov av rengöring och lagning av eventuella krackeleringar. Dränering vid dammens högra sida dras ner till åkant för att förhindra ytterligare urspolning av slänten.

Objekt O: Dämmrester från Brokvarn.

Objekt: P (F.d. Hammaren)

Berörd fornminnesbeteckning: 84

Beskrivning: Grundmurar av sten och betong som är rester från den mekaniska industri, med rötter i 1600-talets borrhuk, som föregick den f.d. vaddfabriken på platsen. Betongmuren har tillhört ett turbinhus och har rester av ansluten vattentub av trä som gått från anläggning Q.

Förslag till åtgärd: Endast begränsad vegetationsröjning.

Objekt: Q (Stampafallet som tillhörde f.d. Hammaren)

Berörd fornminnesbeteckning: 84

Beskrivning: Stampafallet med dämme av betong, vilket ingått i anläggning M. Dammfästet på vänster sida är trasigt och läcker. Det har förmodligen funnits en damm på denna plats.

Förslag till åtgärd: Tubfundamenten bevaras. Dammfästet ska lagas. Gångvägen under Nedre Kvarngatan tvättas och oljas. Ån rensas från växtlighet.

Objekt: R (F.d. Schoddfabriken)

Berörd fornminnesbeteckning: 85

Beskrivning: Grundmurar av den f.d. Schoddfabriken, en lumpfabrik.

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd.

Objekt: S (Tillhörde f.d. Tobi kvarn)

Berörd fornminnesbeteckning: 86

Beskrivning: Rester av dämme av sten i kallmur som ursprungligen har hört till den så kallade Tobi kvarn.

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd

Objekt: T

Fornminnesbeteckning: 87

Beskrivning: Borttagen barkstamp.

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd

Objekt: U (Prostkvvarnsfallet, tillhörde f.d. Prostkvvarnen)

Berörd fornminnesbeteckning: 88

Beskrivning: Det så kallade Prostkvvarnsfallet som ingått i den numer rivna Prostkvvarns anläggning. Betongbro med betongpelare och smidesräcken.

Förslag till åtgärd: Under fallet behöver en rensning göras omgående för att säkerställa flödet.

Bron, ca 4 m, rivs och ersätts med en ny bro. Stenmaterial vid trumma behöver kompletteras för att stabilisera mur som även håller räcketolpar. Trätappan med räcke bör bytas.

Objekt: V (Pojkadammen)

Berörd fornminnesbeteckning: ingen

Beskrivning: Dämme av betong.

Förslag till åtgärd: Ingen åtgärd

Allmänt om området mellan Prostkvargatan och Prostkvarfsfallet: Rensning av åfåran är nödvändig. Gångbro är urspolad i över- och underkant. Den första brons räcke behöver bytas, medan den andra bron rivs omgående och ersätts med en ny bro eller trumma. Eftersom inga fornminne är direkt berörda är föreslagna åtgärder ok.

Åtgärder vid Klämmestorp 1:2, Dunkehällavägen

81: Här går Dunkehällaån genom tomtmark till dammfästet som fungerar tillfredsställande. Dock krävs det att betongkonstruktionen rengörs och lagas. Dämningen vid Klämmestorp 1:7 (Dunkehällavägen 83/Sofiedal) gör att ån har växt igen och samlat upp mycket skräp som orsakar uppdämning. Från Sofiedal behöver busk- och trädröjning göras samt en årensning. Dämnet vid kolonilott rivs då urspolning har skett om ca 15 kvm.

Under bron vid Sveavägen krävs en rensning.

En mer detaljerad målsättning för vissa delområden

Vattendraget med dammar och byggkonstruktioner

Område V1: Området mellan Vättern och Hulukvarnsfallet ska anpassas bättre till vandrande fisk, genom att några fler träd och buskar (exempelvis al) ska planteras på åns södra sida för att ge mer skugga i vattnet och jämn vattentemperatur.

Kulverten under järnvägen och Kortebovägen behöver ses över så att fisk kan passera utan hinder samt att biotopen kan förbättras genom att lekgrus läggs ut på utvalda ställen utmed sträckan upp till Hulukvarnsfallet.

V1: Några fler buskar på sydsidan ger bättre förhållanden för fisken.

Område V2: Här finns ett exempel där träd- och buskvegetation som skadar stenvallen ska tas bort. Den vegetationen är inte av någon större betydelse för naturmiljön.

Områden med bestånd av träd och buskar

Område S1: I slänten finns erosionsskador och den branta slänten behöver ett stabiliserande rotsystem. Vid vattenlinjen kan man skytta Visingsöformationens snedställda lager av sandsten och skiffer. Här ska stora träd undvikas och istället ska ett skogsbildande buskskikt få utvecklas. Alm och andra storväxande arter ska röjas bort innan de blir för stora. Vid röjning och eventuellt plantering ska fläder, hagtorn och andra arter med motsvarande storlek gynnas. En hagtornslänt skulle bli effektivt vid blomningen. Plantor bör stå nära vattendraget för att ge ordentlig skugga och stadga till strandbrinken. Det motverkar dessutom igenväxningen i ån mycket effektivt och bidrar därmed till att minska rensningsbehovet. Rötterna ger dessutom en stabil strandkant som förhindrar erosion samt ger värdefulla gömslen för fisk och andra bottenlevande djur i vattendraget. På krönet söder om Trollhättegatan föreslås friväxande fruktträd planteras. Det skulle skapa en vacker inramning samt att sly skulle få sämre fäste på denna del. Där finns nu lite syren som gärna kan sparas. Pestskräpen rekommenderas slås två gånger per år för att försöka hålla ner höjden på den.

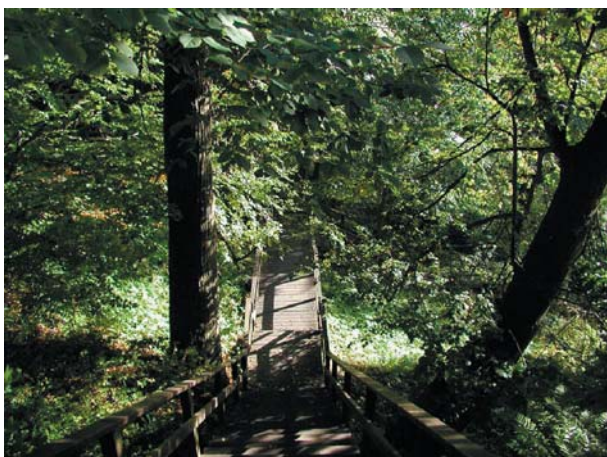
Område S2: * *obs. området är ändrat till Ö9*

Område S3: Ung skog av triviala arter som ännu inte har fått några lundskogsvärden och därför är ointressant som lövskogsområde i jämförelse med andra områden i dalgången. Inom området finns några yngre träd av lind, lönn, alm och kastanj som med tiden kan bli värdefulla.

Område S4: * *obs området är borttaget eftersom föreslagna åtgärder redan har genomförts.*

Område S5: Längs Hulukvarnsgatan (väster om Hörngatan) och Tomtebogatan finns flera stora träd. Ett par är mycket stora, vissa är mycket beskurna, livskraften och vitaliteten är olika. Det är betydelsefullt för den gamla bebyggelsemiljön att det finns träd, men det är också så att träd i stadsbebyggelse som är gamla och instabila med tiden bör tas bort. Det finns en stor risk att man successivt tar bort dåliga träd och inte ser till att de ersätts med nya. Många träd står på privata tomter, men träden längs gator och Dunkehalla kyrkogård är kommunens.

Det behövs en mer aktiv policy för trädvård som tar utgångspunkt från de friska träden som har framtiden för sig. En kvalitetsbedömning bör göras av de stora träden längs dessa båda gator. Då får man kunskap om vilka av de gamla träden som har så god kvalitet att de kan stå kvar ett antal år framöver, och man får också möjlighet att lägga upp en långsiktig strategi för nyplantering. Det ger en garanti om att området inte blir tomt på stora träd. Träd av sämre kvalitet kan avverkas successivt. Unga och friska befintliga träd, framför allt ädellövträd, ges möjlighet att utvecklas till stora träd. På vissa platser bör nya träd planteras. Som resultat ska man fortfarande ha en känsla av att området rymmer flera stora träd, trots att vissa har avverkats samt att det finns en tillväxt på nya träd som ska få bli gamla.

S6: Här upplever man lövskogslunden.

S7: De stora träden vid Nedre Kvarngatans slut visar på att det där finns ett större grönområde. Grönstråken ger stadsmiljön en struktur genom att avgränsa och sammanbinda olika bostadsområden.

Område S6: Här upplever man att man går inne i skogen, vilket är positivt. De udda arterna ska framhävas som bok, kastanj och fågelbär.

Område S7: Skogsbestånd med fullvuxna ädellövträd ska bevaras söder om gångvägen. Det södra brynet mot fastigheterna Rostock 16-20 bör kunna flyttas till släntkanten genom att några av de stora träden tas ner och buskar tas bort. I övrigt ska beståndet i slänten och ner mot gångvägen vara skogsbildande vilket inte hindrar att enstaka stora träd successivt kan tas bort för att ge utrymme till yngre träd. Ett avtal ska upprättas med de närboende angående skötseln av vegetationen vid området innan släntkrön. Eken vid infarten till Nedre Kvarngatan ska tas fram och de två mindre träden samt lönnen tas ned.

S8: Ett gles trädbestånd ger kraftigare gräsväxt. Eftersom husen står så nära ån så kan trädskiktet inte vara så tätt.

S10: Lövskog söder om Pojkadammen.

Område S8: Norr om gångvägen kan trädbeståndet vara glesare än söder om ån eftersom utrymmet mellan ån och husen är så trångt.

Område S9: Området mellan husen och ån är så smalt att det inte ryms stora träd. Vid röjning ska högväxande trädarten röjas bort och buskar som fläder, hassel och hägg tillåtas dominera. Att hålla området öppet kräver en större arbetsinsats som inte är motiverad.

Område S10: Här upplever man återigen att man går inne i skogen, vilket är positivt.

Område S11: Här finns en privat fastighet, Grytet, med rester från en tidigare stor parkanläggning. Området uppfattas utifrån som skogbevuxet. Även om inte parken restaureras så är det värdefullt att spår från den gamla trädgårdsanläggningen syns.

Område S12: Från Pojkadammen till Rydalavägen bör ån kantas av en albård som ger en naturlig karaktär till ån på den del som är kommunägd. Mellan gångvägen och bebyggelsen ska det huvudsakligen vara öppna gräsmarker.(se Ö8)

Område S13: Skogsbestånd av al, björk, hägg, asp. Genom området finns flera parallella stigar och här har man möjlighet att välja mellan asfalterad cykelväg, smal stig och ännu smalare stig. Stigarna är tidvis ganska blöta. Skogen norr om ån mot odlingsområdet kan hållas gles för att inte ge alltför mycket skugga på odlingslotterna.

Skogsbeståndet norr om Grytet är en torrare sluttning med tät skog med björk, asp, hassel och rönn, i behov av röjning. Dalviksskolan har begärt tt få använda området för skolskog. Det bedöms som möjligt och det är lämpligt att skolan och tekniska förvaltningen utvecklar den idén tillsammans.

S13: Mellan Svealeden och Kloockarpvägen är marken blötare och där är karaktären lite mer åt alkärr.

Öppna områden, gräsbevuxna områden

Område Ö1: En plats som ska hållas kortklippt för vistelse.

Område Ö2: Vid Fredriksdal finns nu en öppen glänta, som kan bli en mycket bra plats när en större grupp människor ska samlas för någon aktivitet. I så fall ska gräset slås och hållas kortklippt, sly ska röjas i kanterna, bebyggelseämningar ska röjas fram och bron över ån ska underhållas. Om Fredriksdal som ligger lågt bebyggs kommer förmodligen krav att ställas på att de stora träden norr om ån ska tas bort, vilket området skulle förlora på.

Ö2: Gläntan vid f.d. Lindströmska villan kan t.ex. användas för en picknick.

Område Ö3: En liten trivsamt plats som gärna kan hållas öppen och där det ska finnas en parkmöbel. (Platsen är en gammal rivningstomt och är egentligen planlagt för bostadsändamål.) En siktlinje bör kunna röjas genom område S6 mot Stallkvarn. Det är däremot inte lämpligt att röja en siktlinje mot Vättern eftersom det skulle innebära en alltför stor avverkning i värdefulla trädbestånd. Området skulle gärna kunna skötas av närboende men får inte privatiseras. En informationstavla bör sättas upp som beskriver platsen och en vägvisning från trapporna kan vara nödvändig för att påvisa att platsen är tillåten för allmänheten.

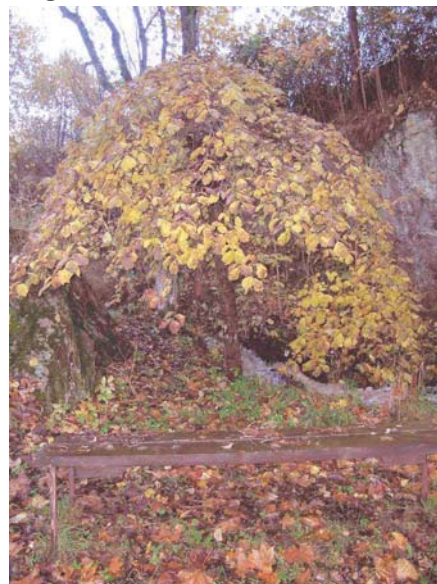

Ö5: Det välklippta gräset framhäver stensättningarna.

Område Ö4: Utsiktsplats nedanför Dunkehällavägen. Röj bort sly som växer i Storkvarnsfallet så att man har fri utsikt från träbryggan mot Vättern och även fri sikt från bron vid Stallkvarn upp mot fallet.

Område Ö5: Ett område som ska hållas öppet och vårdat så att stensättningarna och andra lämningar syns.

Område Ö6: En plats som ska hållas öppen för vistelse så att kulturlämningarna syns. Här finns rester av en trädgårdsanläggning.

Ö6: En paraplyalm i den gamla trädgården vid Prostkvarnsfallet.

Område Ö7: En plats som ska hållas kortklippt för vistelse.

Område Ö8: Mellan bebyggelsen i Dalviksringen och gångvägen längs ån från Pojkadammen till Rydalavägen ska större delen hållas öppen och kortklippt så att området är lek- och vistelsevänligt. Där finns lekutrustning och bollplaner.

Område Ö9*: Här finns en brant sluttning med glest stående stora lövträd av lönn, alm och björk. Området är nyligen hårt gallrat med målsättningen att få en vacker utsikt över Vättern från kyrkogården. Avsikten är att upprätthålla en grässlånt med glest stående stora träd. Längs Dunkehalla kyrkogård växer stora lindar som har ett stort värde framför allt för kyrkogårdens inramning. Dessa ska så långt möjligt bevaras.

**Bevarande- och utvecklingsprogram för
DUNKEHALLARAVINEN
Jönköpings kommun**

SAMRÅDSREDOGÖRELSE

HUR SAMRÅDET HAR BEDRIVITS

STBN beslutade 2005-03-17 att skicka ut ovanstående program för samråd. Programmet var utsänt fr.o.m. 2005-03-29 t.o.m. 2005-08-01. Handlingarna har funnits tillgängliga i kommunens utställningslokal i Juneporten och information om planförslaget har även funnits på kommunens hemsida.

Ett samrådsmöte anordnades i kommunhusets sessionssal den 13 april där ca 35 personer deltog.

Ärendet beräknas behandlas på stadsbyggnadsnämndens sammanträde den 10/11 2005 för beslut om fortsatt behandling.

Under samrådsskedet sammansattes en referensgrupp där närboende m.fl. som var extra intresserade av området bjöds in för att diskutera området mer detaljerat. Nedan finns en sammanställning av inkomna yttranden och därefter följer ett försök till sammanfattning av de viktigaste synpunkterna. Kommentarer har sammanställts efter diskussioner i projektgruppen och referensgruppen. I slutet finns även referensgruppens rapporter som delvis är kommenterade av projektgruppen.

INKOMNA YTTRANDE	DATUM	ERINRAN
1. Rolf Ambré	2005-03-14	x
2. Miles Wenner	2005-05-10	x
3. Dalviksskolan	2005-05-26	x
4. Villaägarnas Riksförbund	2005-06-07	x
5. Tekniska nämnden	2005-06-21	x
6. Anders Erlandsson, Björn Gunnarsson (Rostock 16-20)	2005-06-21	x
7. Vattenfall	2005-06-21	-
8. Socialnämnden	2005-06-22	x
9. Kommunstyrelsen	2005-06-23	x
10. Kulturnämnden	2005-06-28	x
11. Länsstyrelsen	2005-07-04	x
12. Niklas Forsebrand	2005-07-26	x
13. Naturskyddsföreningen i Jönköping	2005-08-02	x
14. Naturskyddsföreningen Jönköpings Länsförbund	2005-08-02	x
15. Jönköpings hembygdsförening Gudmundsgillet	2005-08-02	x
16. Lotta Svensson och Dan Malm	2005-08-17	x
17. Länsmuseum	2005-09-05	x

SAMMANFATTNING AV INKOMNA YTTRANDE MED KOMMENTARER

1. Rolf Ambré

RA har önskemål (som närboende på Mjölnergatan) att en lampa sätts upp mellan Stallkvarn och Skuggaliden. Detta för att göra gångstigen upplyst när det är mörkt, eftersom många gärna går här kvällstid (till och från kyrkogården, barnen som har lekkamrater och skola på andra sidan osv.)

Kommentar:

Projektgruppen är för viss belysning i denna del men åtgärderna vid dammarna, gallring på utsatta ställen och övrig renovering av leden kommer att ha högre prioritet.

2. Miles Wenner

Området skulle kunna skapas till en underbar, tyst, trivsamt, vattendal och friluftsmuseum av lokalt och regionalt intresse.

För att hålla upp intresset för området skulle historiska beskrivningar vara inriktade mot de som har jobbat där och hur deras liv var. Detta skulle kunna göras med foton och helst med några möjligheter för besökande att göra liknande aktiviteter som de gjorde förr.

Man måste vara ytterst försiktig när man tar bort grönt i dalen så att det inte blir för öppet. Delar av området skulle vara tillgängligt för alla, de gamla, de små, rullstolar och barnvagnar. Bättre parkeringsmöjligheter skulle behövas, kanske flera mindre på olika håll.

Man ska vara väldigt försiktig innan man bygger nya byggnader som inte passar in i en utveckling med fler stigar och förbättrat grönt skydd. Dessutom borde nya byggnader kunna placeras nästan var som helst någon annanstans än i denna historiskt speciella lilla dal med orörd miljö känsla.

Kommentar:

Någon mindre parkering i utkanten ska undersökas, t.ex. på andra sidan Kortebovägen vid de gamla lokstallarna. I samband med en sådan parkering bör större informationsskyltar om ravinen sättas upp. Viktigt är att man inte får in en för stor ökning av trafik inne i Dunkehallaområdet.

Bättre skyltar i den resterande delen av området är av hög prioritet och även ytterligare en större skylt vid områdets början.

Området är relativt tillgängligt upp till stallkvarn. P.g.a. områdets karaktär är det svårt att förbättra tillgängligheten. Något bredare gångled på vissa ställen kan dock vara önskvärt.

3. Dalviksskolan

Ravinen tillhör deras naturliga strövområde. Skolan är nu intresserad av att använda en del norr om Grytet som skolskog. De vill bevara så mycket som möjligt och bara göra enkla ingrepp. En naturlig miljö som inte är för mycket tillrättalagd är utmanande och stimulerande för barns fantasi. Man vill göra följande i en skolskog:

- Enkelt markera en strövstig med upptäckarställen.
- Göra en äventyrsslinga som tränar motorik (hängbro, stockar att kliva över etc.)
- En samlingsplats med en naturlig grillplats
- Restaurera utfodringsplats för fåglar
- Sätta upp holkar för olika fåglar
- Bevara vissa värdefulla ekar genom att ringbarka träd samt gallra bort sly
- Bygga enkla kojor, vindskydd, vattenhjul och broar
- Vara ute och ha slöjd

- Tova och färga garn

Kommentar:

Både projektgruppen och referensgruppen ställer sig positiv till förslaget om skolskog. Kontakt har tagits med skogsförvaltaren på tekniska kontoret som också ställer sig positiv till förslaget. Vissa åtgärder som hängbro vill de dock inte ta ansvar för. Det är också viktigt att de har möjlighet att kunna gå in med maskiner om det behövs för att utföra skötselåtgärder.

4. Villaägarnas Riksförbund

Förbundet anser att programmet är väl förberett och har inget emot att ravinen behålls i ett skick åt efterlevande som bevarar historien. Aktiviteter som i framtiden skall finnas i ravinen bör vara av sådan art så att man behåller ordning och undanröjer framtida nedskräpning. De är tveksamma till nyproduktion av bostäder. Dock kan det vara möjligt på nordöstra delen av ravinen ned mot Statoilmacken med tanke på gator och kommunikationer.

5. Tekniska nämnden

Tekniska kontoret anser att ett alternativ till urgrävning av Hospitalskvarnsdammen bör tas fram för att hålla nere kostnaden. Ett alternativ skulle kunna vara att en åfåra skapas i dammen och att övriga massor lämnas kvar. Vidare bör ifrågasättas om gångförbindelsen under Hallmansvägen ska bibehållas.

TK stödjer i stort förslagen på s. 50-53. Dock kan önskemål från närboende medföra att viss trädgallring kan behöva genomföras utöver vad som redovisas. Hänsyn måste då tas till risken för ökad kostnad för slybekämpning. Inom område S2 har avverkning redan genomförts för att öppna vyn från kyrkogården mot Vättern. Där har kyrkogårdsförvaltningen åtagit sig att hålla efter ev. slyuppslag.

I dagsläget finns inga medel avsatta för de redovisade åtgärderna. Avsikten är att söka det statliga bidrag som finns tillgängligt åren 2004-2006. För att få bidrag måste kommunen ställa upp med hälften av kostnaden. Tekniska kontoret kommer därför att ta upp projektet i VIP 2006-2008. Möjligheten att dessutom få EU-bidrag undersöks för närvarande.

Läge B3 och B5 bedöms lämpliga för ny bebyggelse. Den nya bebyggelsen kan anslutas till va-ledningar i Hulukvarnsgatan.

Det är angeläget att bebyggelsen, förutom objekt 4, bevaras och vårdas. I programmet föreslås att detaljplaner ska upprättas för att säkerställa ett bevarande. TK anser att det bör nogt övervägas hur stora områden som bör tas med i dessa planer, dels ur resurssynpunkt och dels för att den framtida användningen inte ska låsas upp.

De framtida driftkostnaderna har beräknats till ca 75 000 kr/år. Skötseln av området utförs idag av personal från OSA. En ytterligare neddragning av OSA kan innebära att möjligheten att underhålla och sköta området minskar.

Kommentar:

Gångförbindelsen under Hallmansvägen bör behållas men det är inte nödvändigt att höja den eftersom det numera finns en alternativ väg över Hallmansvägen. Däremot bör man flytta några av de större stenarna under bron för att styra vattnet bättre. Vid en framtida renovering bör man dock tänka på att höja den något. Möjligheten att flytta övergångsstället på Hallmansvägen längre norrut ses över.

Målsättningen för området S2 ändras i programmet så att det stämmer överens med dagens situation.

Endast B3 och B5 kvarstår som lämpliga platser för nybyggnation. Dock ska man ha i beaktande att delar av projektgruppen dels vill att magasinsbyggnaden på B3 helst ska renoveras och att B5 inte bör bebyggas eftersom det inte har funnits någon tidigare bebyggelse på denna plats.

En juridisk styrning av bevarande genom t.ex. detaljplan anses vara av stor vikt för områdets framtid.

Skötseln av området måste få en högre prioritet för att området inte ska förfalla!

6. Anders Erlandsson, Björn Gunnarsson (Rostock 16-20)

Ägarna till ovanstående fastigheter har önskemål om gallring/urglesning av träd som står i nära anslutning till deras fastigheter. Skälet till detta är att främst få in mera ljus till fastigheterna. Den täta vegetationen, som blir allt kraftigare för varje år, ger idag ett mycket dystert intryck.

Kommentar:

Viss gallring bör kunna ske och ändå ha det som skog, vilket innebär att man kan ta ned några av de stora träden. Man borde flytta brynet lite längre bort från tomtgränserna. Släntkanten kan användas som en naturlig gräns. Ett avtal med fastighetsägarna och tekniska kontoret bör upprättas om skötsel av området närmast tomterna.

8. Socialnämnden

Socialnämnden tillstyrker förslagen till bevarande och utveckling för Dunkehalla och förordar att en detaljplan upprättas för området mellan Kortebovägen och Dunkehällavägen.

Av exploateringsalternativen förordas alternativ 2, dvs. ”behålla och förbättra den befintliga karaktären i området genom att skydda befintliga värdefulla byggnader och sätta krav för utformning av eventuell ny bebyggelse.”

Socialnämnden vill även understryka att kraven på framkomlighet och tillgänglighet beaktas i det kommande utvecklingsarbetet.

Kommentar:

Gällande normer för tillgänglighet ska följas vid eventuell nybyggnation och vid ändrad användning av befintlig bebyggelse.

9. Kommunstyrelsen

Det gäller att hitta en lämplig balans mellan bevarandebeståndet och de behov av utveckling som kan finnas för området. Det kan inte uteslutas att vissa förändringar inom någon eller några delar av området skulle kunna utgöra ett tillskott i positiv bemärkelse.

Ska förändringar göras, eller del av området upplåtas för någon form av nybyggnation, måste det emellertid ske under sådana former att områdets karaktär inte förloras och att betryggande hänsyn tas till den befintliga miljön. Vissa möjligheter för en varsam utveckling inom området bör lämnas öppna.

En del av de åtgärder som nämns i programmet kan komma att innebära omfattande kostnader. Det är därför viktigt att noga beskriva och överväga de ekonomiska konsekvenserna av de olika försla-

gen innan definitiv ställning tas till ett slutligt program.

Kommentar:

P.g.a. de stora kostnaderna har en prioritering av de olika åtgärderna tagits med i programmets ekonomiska del. Målet för Hospitalskvarnsdammen med att återskapa en damm kvarstår dock.

10. Kulturnämnden

Kulturnämnden tillstyrker förslag till skydd, bevarande och tillgängliggörande i form av informationsinsatser samt användning av befintlig bebyggelse så som det är presenterat i programmet men avstyrker nyexploatering med hänvisning till områdets historiska betydelse och dess höga kultur- och naturvärden.

Kulturnämnden avstyrker även rivning av objekt 4, magasinet mittemot Hospitalskvarn.

Kommentar:

En viss prioritering måste göras av de byggnader som finns kvar och som är dåligt underhållna. Gjuteriet och Stallkvarn är det som är av högst värde och som är av mycket stor vikt att ett renoveringsarbete påbörjas inom en snar framtid. Ett förfall av dessa byggnader skulle vara en stor förlust för hela området. Magasinet anses inte ha lika högt värde och majoriteten av projektgruppen anser att en nybyggnation av något slag kan fortfarande vara lämpligt på denna plats.

11. Länsstyrelsen

En plan för inventering av misstänkta förorenade områden vore av stort värde i programmet för att säkerställa att förorenad mark inte upptäcks sent i en planeringsprocess eftersom Dunkehällaravinen tidigare har hyst många industrier.

Under rubriken Vattendrag med dammar och byggkonstruktioner kan möjligen tilläggas att åtgärder för att underlätta Harrens uppvandringsmöjligheter under väg och järnväg med fördel kan göras.

Programmet i sin helhet är mycket väl bearbetat.

Kommentar:

Stallkvarnsdammen och Hulukvarnsdammen har renoverats under senare tid (1990-talet) och enligt tekniska kontoret fanns det inte några förorenade massor i de tester man gjorde då.

En plan för inventering av misstänkta förorenade massor anses inte vara nödvändig. Dock ska man vid planläggning av B3 & B5 undersöka efter eventuella föroreningar i marken. Vid renoveringsarbetet av dammarna ska man vara aktsam angående jordgrumling och vidta nödvändiga åtgärder (arbete med dukar etc) för att förhindra detta. Det är också viktigt att detta arbete görs vid rätt årstid så att eventuella jordmassor inte sätter igen lekgruset.

Åtgärder för att underlätta Harrens uppvandringsmöjligheter rekommenderas. Möjligheten till en informationsskylt angående detta ska beaktas.

12. Niklas Forsebrand

- En viss urgallring av träden bör ske.
- Det är viktigt att bevara dammarna och att det skapas en skötselplan för dessa.
- Uppmuntra fastighetsägaren till den fallfärdiga magasinsbyggnaden till att renovera den och skapa en plats för hantverkverksamheter eller bostäder.
- Det finns ett par ställen där man skulle kunna uppföra en eller två nya byggnader utan att varken

grönområde eller strövområde störs, ex. mittemot den lilla byggnaden öster om Stallqvarn. Ett sommar/helgkafé skulle säkert gynna området som utflyktsmål (se gamla stan i Linköping).

- Det gäller att vårda omgivningen så att den finns kvar även för kommande generationer.

Kommentar:

Är fastighetsägaren till magasinsbyggnaden intresserad av att renovera byggnaden kan han söka bidrag för eventuella merkostnader hos länsstyrelsen.

13. Naturskyddsföreningen i Jönköping

Föreningen anser att det vidare arbetet skall ske enligt alternativ 1.

14. Naturskyddsföreningen Jönköpings Länsförbund

Föreningen anser att det vidare arbetet skall ske enligt alternativ 1.

15. Jönköpings hembygdsförening Gudmundsgillet

- Föreningen anser att utredningen är välgjort och de guidade vandringarna uppskattades.

- I princip är föreningen emot ny bebyggelse i området. B5- alternativet kan möjligen bli ett tillskott till miljön om det byggs i gammal stil. Till B3 är ledningar framdragna och då blir ju ingreppet inte så stort, vilket kan accepteras. Att bygga på Fredriksdal anses inte vara lämpligt. Bättre då att göra en attraktiv öppen plats där.

- Naturen måste skötas försiktigt och träd förnyas utan att området blir park.

- Genomfartsvägar behöver vara belysta under dygnets mörka timmar av säkerhetsskäl. Överdriven belysning skall undvikas.

- Städning är av värde för att därigenom ytterligare nedskräpning skall undvikas.

- Skyltar som beskriver den industriella framväxten i detta område och som pekar på historiska lämningar är viktiga för förståelsen av hur det ser ut idag.

Kommentar:

Skötseln är en viktig del av uppfattningen av området och måste få en högre prioritet. Nya skyltar ingår i programmets förslag.

16. Lotta Svensson och Dan Malm

Leden skulle bli mycket öppnare och trevligare på sommaren om en stor del av sly, buskar och lövträd kunde tas bort. Från Prostkvärnsdammen upp mot dammen i höjd med Klämmestorps ridskola är stora delar av leden mycket mörka och inte alls inbjudande, vilket leden skulle bli om en rejäl gallring av skogen kunde göras.

En annan viktig fråga är framkomligheten för rörelsehindrade. Önskvärt vore att stigarna breddas och beläggas i större utsträckning än de är idag. Detta skulle gynna de äldre att ta sig fram med rullator eller rullstol.

Kommentar:

Viss gallring kommer att ske men däremot inte i så stor utsträckning just på sträckan mellan Prostkvärnsdammen och Klämmestorp. Variation eftersträvas och sidan mot bebyggelsen vid Dalvik är av öppen karaktär. På vissa delar kan dock gångarna breddas något vid renovering av dessa.

17. Läns museet

Det är med stort intresse som läns museet mottagit denna utredning som varit av stort behov under många år och som ingått som en målsättning för genomförande av det kommunala kulturminnesvårdsprogrammets. Läns museet vill särskilt framhålla att utredningen främsta mål är att ta fram

skydds- och bevarandeföreskrifter för att säkerställa områdets kulturhistoriska bebyggelse, lämningar av anläggningar, kulturlandskap och naturvärden. Det är vidare av stor vikt att underhållsplaner utarbetas som ger kontinuerliga och förbättrade vårdinsatser och att informationsinsatserna förbättras med skyltprogram och informationsskrifter.

Bevarande av byggnader, anläggningar och miljö

För vården och skyddet av kultur- och naturmiljön är det av stor betydelse att siktlinjer upprätthålls och att röjningar kontinuerligt utförs så att samspelet mellan bebyggelsen och kulturmiljön vidmakthålls. Vård och upprustningen av stigar, gångleder och till dessa hörande sitt- och rastplatser är väsentligt för dalen som rekreativ miljö. Bättre och fler informationsskyltarna behövs för att beskriva de olika platsernas särskilda värden.

Dammarna och de till vattnet anknutna anläggningarna och alla de rester av äldre anläggningar utgör kärnan av områdets historiska upplevelse. Det är därför viktigt att konkreta vård- och underhållsinsatser för dess fortbestånd planeras och att vård- och restaureringsplaner upprättas. Dessa lämningar är skyddade enligt lagen om kulturminnen.

Av den befintliga bebyggelsen är det av stor vikt att denna kontinuerligt vårdas och att skyddsföreskrifter upprättas vid planläggning. Under senare år har merparten av byggnaderna vårdats och rustats upp. För flera byggnader vid Stallkvarn krävs en snar upprustning och här borde särskilda statliga byggnadsvårdsmedel kunna vara aktuella för en eller flera objekt. Det eftersatta underhållet utgör idag en negativ intryck bland det i övrigt väl underhållna byggnadsbeståndet.

Exploatering

Utredningen främsta mål är att ta tillvara den befintliga bebyggelsen och säkerställa dess bevarande. I utredningen har skisserats möjliga platser för tillkommande eller återuppförande av tidigare byggnader. Läns museet anser att nyexploatering inom området inte är möjlig. Av de föreslagna lägena är det endast på läge B3, Hospitalskvarn, som en ombyggnad av den befintliga verkstadslängan till bostäder kan komma ifråga. Denna byggnad har ett eftersatt underhåll men går att rusta upp. Av övriga föreslagna lägen är Läge B5, ovanför Hospitalskvarn, ett förslag. Detta område har utgjort trädgård och odlingsmark till Hospitalskvarn och har helt saknat bebyggelse. Området skall därför bibehållas i sin tidigare markanvändning och därför ej bebyggas.

Områdesskydd

Utredningens förslag om att upprätta en eller flera detaljplaner för området mellan Kortebovägen och Hallmansvägen anser läns museet är det bästa sättet att skydda områdets kulturvärden. Vid en planläggning upprättas detaljerade skyddsföreskrifter. För det övriga området ovan Hallmansvägen finns idag detaljplaner som anses vara aktuella. Här bör uppmärksamhet riktas till två i utredningen upptagna objekt. Det ena är Klämmestorp 1:6 intill objekt 28 där skyddet för den befintliga bebyggelsen behöver förstärkas. Det andra är Klämmestorps kvarn som idag är i kommunens ägo. Om en försäljning skulle bli aktuell måste skyddsföreskrifter ges före en försäljning.

Sammanfattning

Läns museet vill sammanfattningsvis uttrycka sin positiva inställning till utredningens väl genomarbetade förslag till bevarande och skydd av Dunkehallaområdets kulturhistoriska värden och den form i vilken utredningen presenteras. Åtgärder för att säkerställa områdets kultur- och naturvärden skall vara prioriterade framför nyexploatering. Därför avstyrks framförda förslag till nya byggnadsmöjligheter inom området.

Kommentar:

Museets åsikter stämmer i stort överens med programförslaget. Där de skiljer sig är när det gäller

nyexploatering. Att inte bygga på B5 endast p.g.a. att den platsen inte tidigare har varit bebyggd kan ifrågasättas.

SAMMANSTÄLLNING AV REFERENSGRUPPENS TRE RAPPORTER

GRUPP 1)

Inledningsvis kan sägas att gruppen efterfrågar ett bättre underhåll rent generellt. Området ger ett ovårdat och vildvuxet intryck och i framstår på vissa ställen t.o.m. som förfallet. Gruppens synpunkter avser området från stora vattenfallet österut fram till Statoil, om något annat område avses anges detta särskilt.

Byggnation

Gruppen är positiv till en försiktig exploatering i östra delen av ravinen. De tänkbara platserna är enligt gruppens mening:

mitt emot Hospitalskvarn på samma gårdsplan (B3)

byggnad liknande tryckeriet (B5)

I bägge fallen skall stora krav ställas på byggnadernas exteriör och Länsmuseet måste konsulteras. Man bör fundera över höjden m.m. på byggnaderna, husen måste smälta in med övrig gammal bebyggelse. I detta sammanhang vill gruppen även hålla fram att man vill se att husen används till permanent boende och inte till studentlägenheter, och detta av flera skäl. Det finns redan ett relativt stort antal studentrum/studentlägenheter i denna del av ravinen. Den gamla arbetarbostaden vid Statoil byggs för närvarande om för studentboende och även Gula Villan hyr ut större delen av fastigheten till studenter. En blandning av student- och permanent boende är trevligt, men det är viktigt att hålla en balans för allas trivsel. Det är också angeläget att fastigheterna och trädgårdarna vårdas av de boende, vilket oftast kräver ett permanent boende.

Vidare anser gruppen att det är nödvändigt att de gamla byggnaderna inom området restaureras och underhålls, något som kräver stora resurser. Det bör därför undersökas om bidrag från t.ex. RAÄ kan utgå för vissa insatser.

Dammarna

Dammarna vid Stallkvarnen och Hulukvarn är de högst prioriterade att muddra och återställa, men även vid Hospitalskvarnsdammen bör vattenspegeln återställas och de vackra stenarbetena blottläggas. Ett annat alternativ för Hospitalskvarnsdammen är att inte dämna upp, men däremot öppna upp vattenfåran. Generellt är det mycket angeläget att ta fram stenarbetena runt dammarna och på andra ställen i ravinen.

Växtlighet

Gruppen ställer sig i stort bakom de i utredningen föreslagna åtgärderna, men önskar att de i planen föreslagna skogsområdena som fortfarande inte är avverkade anpassas så att siktlinjer erhålles. T.ex. Rast Ö3 iordningställs och siktlinje mot Vätterns + ravinen röjs/avverkas fram. Sly och övrig grönnska måste hållas efter på vissa partier medan det på vissa andra ställen kan växa ”vilt”. Gruppen önskar samråd/deltagande vid framtagande av detaljplan för skogsskötseln.

I gårdsmiljön och området kring Storfallet skall träd hållas nere, både på privat och allmän mark. Det vore mycket önskvärt att en policy för fastighetsägare och boende i kulturområdet tas fram, innebärande att tomterna hålls städade samt i gott skick.

Belysning

Det är viktigt med belysning längs gångstigen förbi Stallkvarn upp mot Skuggaliden samt längs trappan upp till Hallmansvägen. Kommunen kan med fördel kontakta Ljushögskolan som gjort flera fina och innovativa ljusinstallationer i ravinen.

Informationsskyltar

Gruppen förordar stora skyltar vid ravinmynningen (Statoil) samt vid utsiktsplatsen på Hallmansvägen, ev. även vid kyrkogårdsporten på Dalslundsgatan samt vid Stallkvarn. Mindre skyltar sätts upp vid respektive plats/byggnad.

Säkerhetsaspekter - Trafiksituationen

Från barnfamiljer i området påpekas att trafiksituationen i ravinen är otillfredsställande. I korsningen Dunkehällavägen – Kortebovägen är det under långa perioder på dygnet helt omöjligt att svänga vänster mot Kortebo, varför bilister ”genar” genom ravinen till och från Statoil m.m. Man kör ofta betydligt fortare än 30 km/h, framför allt när man tar sats för att ta sig uppför backen från Hulukvarnsgatan till Tomtebogatan, en backe som för övrigt är för smal för att två bilar ska kunna mötas och där det vintertid är mycket halt. Det finns inte några trottoarer att gå på och på vissa sträckor är kanten brant och hög och mycket svårt att kliva upp på när det kommer bilar. Kort sagt är detta en farlig plats för framförallt de barn som går eller cyklar i ravinen, till saken hör också att många skolbarn färdas genom ravinen på väg till eller från skolan. Det vore lämpligt och önskvärt att genomfartstrafik förbjuds genom ravinen. På sikt måste även den ohållbara situationen vid korsningen Dunkehällavägen – Kortebovägen ordnas, t.ex. genom anläggandet av en cirkulationsplats.

Säkerhetsaspekter - Skadegörelse

Vid utkiksplatsen i fallet, ovanför Storkvarn, förekommer det att stora stenar slängs mot Storkvarn och vid ett tillfälle har ett balkonggolv krossats. För att minska riskerna för skadegörelse och personskador bör man ta bort den sista, södra sektionen av utbyggnaden så att det inte går att komma så nära Storkvarnsbyggnaden. Detta skulle även blottlägga en del av den dammbyggnad som utkiksplatsen byggts på. Vidare måste man, när slyn och de halvstora träden vid denna utkiksplats tas bort, sätta upp ett staket mot branten p.g.a. fallrisken.

KOMMENTAR TILL GRUPP 1:

Område Ö3 ska ordningsställas med bättre sittmöbler etc. Siktlinjer mot Vättern är svårt att få fram. En buske i kanten av gångentréen vid Skuggaliden kan dock eventuellt tas bort för att få fram en utsiktsglugg från Ö3. Däremot kan siktlinjer ner mot ravinen och Stallkvarn bättre röjas fram. Avtal om att närboende därefter ska sköta området ska framarbetas i samråd med intresserade närboende och tekniska kontoret.

Under detaljplanearbetet kan frågan om en policy för fastighetsägare och boende i kulturområdet tas upp. Eventuellt så kanske detaljplanen kan användas som ett sådant dokument.

Projektgruppen är för viss belysning i längs gångstigen förbi Stallkvarn upp mot Skuggaliden men åtgärderna vid dammarna, gallring på utsatta ställen och övrig renovering av leden kommer att ha högre prioritet. Belysning längs trappan upp till Hallmansvägen ingår ej i målsättningen för den närmsta framtiden.

Stora skyltar vid ravinmynningen (Statoil), vid utsiktsplatsen vid Hallmansvägen samt vid Stallkvarn ska tas med i tankarna vid skyltåtgärderna.

Enligt trafikavdelningen har tyvärr skylt om ”genomfartstrafik förbjuden” och 30-begränsningar dålig effekt. När den nya Järnvägsgatan genomförs blir det en rondell vid dess anknötning till Kortebovägen/Västra Storgatan och trafikanter från Dunkehällavägen får då använda denna cirkulationsplats för att lättare komma norrut längs med Kortebovägen.

Att ta bort den sista, södra sektionen av utbyggnaden vid vandringsleden vid Storkvarn anses inte

som lämpligt då det är en stor kvalitet att gå ut på denna och få utsikt över hela ravinen.

GRUPP 2)

Nedan har vi redovisat synpunkter på frågeställningar som:

- Stämmer projektgruppens redovisning av Dunkehällaravinen (inkl. enkätundersökningen)
- Gått igenom projektgruppens förslag till åtgärder
- Lagt in om alternativa förslag till förändringar gentemot projektgruppens alternativt helt nya förslag
- Hur används orådet idag och vad händer i området

Lennart Angselius

Anders Erlandsson, Boende (Nedre Kvarngatan)

Björn Gunnarsson, Boende (Nedre Kvarngatan)

Magnus Thorén, Botaniska sällskapet

ÖVERENSSTÄMMELSE MED PROJEKTGRUPPEN

Gruppen har tagit del av projektgruppens sammanställningar via PM samt varit på möten där redovisning av området och dess utvecklingsplaner framförts av projektgruppens medlemmar. Gruppens medlemmar har i sin tur varit med på guidad tur i området samt dessutom gjort egna exkursioner inom vissa delar av området.

Gruppen tycker att projektgruppens beskrivning av området överensstämmer BRA med verkligheten och de boendes uppfattning av detsamma. Gruppen förordar alternativ II med vissa justeringar enligt nedan.

GRUPPENS FÖRSLAG TILL FÖRÄNDRINGAR

Byggnationsmöjligheter

Område B1: Bebyggelse rekommenderas ej men upprensning av området vore önskvärt.

Område B2: Ej byggnation, håll öppen yta.

Område B3: Bygg bostäder av magasinet i lämplig stil och tidsanda.

Område B4: Byggnation ej lämplig.

Område B5: Lämplig plats för kulturhus.

Område B6: Lämplig plats för kulturhus i samma stil som tidigare byggnation på denna plats (Lindströmska villan).

Område B7: Byggnation ej lämplig.

Områden med träd och buskar

Området vid S1, Ö1 och statoilmacken:

- ta bort/flytta sopheringsstationen till annan plats.
- göra parkeringsplats för besökare till ravinen på denna plats istället
- göra gångstig från parkering till Dunkehällaleden
- röja, förfina och öppna upp buskaget mot statoilmacken
- tydligare skyltning (Dunkehällaravinen, parkeringsmöjligheter)

Område S5: Ta bort ”farliga” träd på sluttningen, plantera ny lönn, lind?? Detta görs med jämna mellanrum under en 10-årsperiod.

Område S6:

- från Hallmansvägen och nedåt längs hela vattenlinjen i ravinen tas träd bort (vissa fruktträd sparas), sly rensas och allmän uppröjning av buskage-vegetation. Detta skulle medföra att man såg vattnet rinnande/forsande i ravinen under hela promenaden från Hallmansvägen till Kortebovägen och vice versa.
- Hålla efter växtlighet (pestilen-rot), finns på flera andra ställen.
- Rensa damm alternativt gräva fram en synlig å-fåra.

Område S7 och S8:

- ta bort enstaka träd samt gallra ur grenverk som "vätter" in mot radhusen på Nedre Kvarngatan, flytta tullbaka "brynet", nyplantera Hassel
- framtagning av ek vid infarten till Nedre Kvarngatan
- ta bort enstaka träd, grenverk som nästan "tuschar" fasaden på husen (gamla vaddfabriken)
- gallra ut träden på båda sidor om bron (Prostkvarnsgatan/Nedre Kvarngatan), framtagning av kastanj och syren.

Områden med öppna ytor

Område Ö1: stensättningen gensmed vattnet bevaras och rensas från rötter och annan vegetation.

Område Ö3: ta bort träden i riktningen mot Vättern, då får man en vacker öppen plats att vara på och

njuta av Vättern-utsikt.

Område Ö4: behåll både över- och undergång (Hallmansvägen), flytta på några stenar så att vattnet inte "svämmas" över så lätt.

Område Ö5: ta bort rötter som håller på att förstöra stensättningen.

Område Ö6: mycket vacker plats och fin växtlighet runtomkring, håll denna yta öppen, eventuellt skapa en rastplats för gående.

Område Ö8: plantera in bestånd (öar) av träd, förslagsvis hassel och andra lågväxande växter på denna "kala" platta yta.

KOMMENTAR TILL GRUPP2:

Sophanteringsstationen bör vara kvar och en parkeringsplats för besökare till ravinen rekommenderas till andra sidan av Kortebovägen istället (vid lokstallarna).

Buskaget mot statoilmacken ska vara ungefär så som det är. Tydligare och bättre skyltning rekommenderas.

Att ta ned vissa "farliga" träd på slutningen i S5 stämmer överens med programmets intentioner.

När det gäller område S6 så får det inte gallras för hårt. Det anses vara positivt att det finns olika karaktärer att vandra genom. Viss gallring kommer att ske vid denna del för att skapa siktlinjer från Ö3 ned mot stallkvarn.

Förslaget är att man ska slå pestskräpan flera gånger/ år och därmed hålla nere den i höjd.

Se tidigare kommentarer angående Hospitalkvarnsdammen.

Vid område S7 och S8 bör viss gallring kunna ske. Vid S7 borde man flytta brynet lite längre bort från tomtgränserna och eventuellt plantera nya buskar. Släntkanten ska användas som naturlig gräns. Kommunen kan ta ned några av de större träden men skulle vilja komma fram till ett avtal

med de närboende angående undanröjning av den sly som därmed kan öka i omfång. Sälgen vid transformatorstationen tas ned i samband med övriga åtgärder. Vid S8 ska de stora träden bevaras men några av de yngre kan gallras bort för att skapa bättre ljusinsläpp för angränsande lägenheter.

Eken vid infarten till Nedre Kvarngatan kan tas fram och att man tar ner de två mindre träden och lönnen som finns där.

Se tidigare kommentarer till grupp 1 angående siktlinjer från Ö3. Vegetation vid område Ö5 som håller på att förstöra stensättningen ska ses över. Sittmöbel vid område Ö6 ska rekommenderas. Område Ö8 bör vara öppen och kal för att ha kvar möjlighet till lek etc.

GRUPP 3)

Medverkande:

Ingmari Nästesjö

Henrik Lindberg

Lars-Erik Apelqvist

Sträckan Kortebovägen och Hulukvarnsdammen:

Blottlägga visingsöstenen.

Rensa vid utflödet så att Harren kan gå upp.

Anordna några parkeringsplatser.

Sätt upp en informationstavla.

Hospitalsdammen:

Öppna mot dammen, ta bort sly m.m.

Minska beståndet av pestskräp.

Ta fram muren mellan Hospitalskvarn och Stallkvarn.

Fredriksdal:

Alt1) Bebygg så nära ursprunget som möjligt

Alt 2) Gles ut området och använd den som lekskog.

Längs hela dalgången:

Bevara stora träd och dungar.

Stallkvarn:

Den kommunala vägen från Storkvarn mot gula villan och Stallkvarn saknar dagvattenhantering och eroderar kraftigt vid regn. Vattnet rinner ner mot byggnaderna och vägen förstörs.

Dammarna:

Prioritera dammen vid Stallkvarn och Hulukvarnsdammen och ordna dammluckor som fungerar.

Nybyggnation:

B3 är ok för bostäder. Låt B5 vara som det är.

KOMMENTAR TILL GRUPP 3:

Att blottlägga visingsöstenen anses inte vara en prioriterad åtgärd men ska baktas vid den vanliga vegetationsröjningen.

Åtgärder för att underlätta för Harrens vandring ska tas med i programmet.

Några parkeringsplatser ska anläggas på andra sidan av Kortebovägen vid Lokstallarna.

Att minska beståndet av pestskräp kan vara svårt och kräver mycket resurser eftersom de har ett stort rotsystem. Slår man växten flera gånger/år kan dock höjden på dem begränsas något mer än vad det är i dagsläget.

Vägen mellan Storkvarn och Stallkvarn ska renoveras och kompletteras med en dagvattenlösning.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Med föreslagna ändringar ovan, rekommenderas Stadsbyggnadsnämnden att besluta:

- Att godkänna programmet med ovanstående revideringar rekommendera kommunfullmäktige att anta programmet.
- Att ge stadsbyggnadsnämnden i uppdrag att upprätta detaljplan för området mellan Kortebovägen och Hallmansvägen

STADSBYGGNADSKONTORET

Planavdelningen

Ronny Steen
Planchef
036-10 52 49

Jenny Larsson
Planarkitekt
036-10 57 79

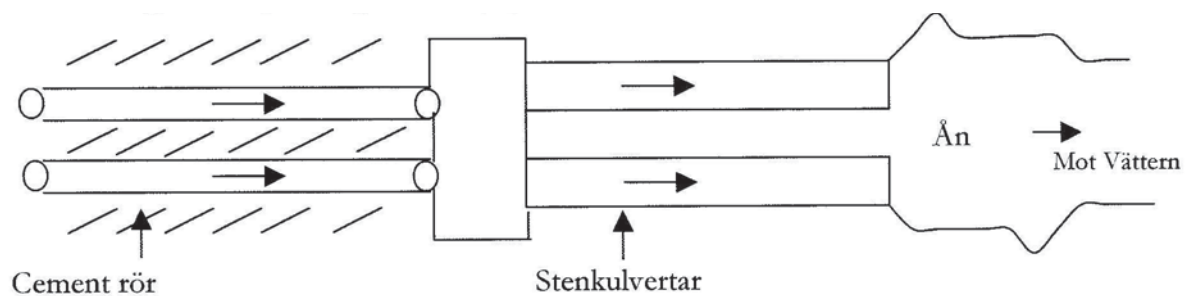
Anton Halldén
Samhällsbyggnadsavd.
Länsstyrelsen i

Jönköpings län

Förslag på förbättring av fiskens vandringsmöjligheter i Dunkehallaån

Efter en förfrågan från Jönköpings kommun har undertecknad besökt Dunkehallaån den 12 september 2005 och besiktigat vägpassagen i bäckens nedre del. Dunkehallaån är ett reproduktionsområde för Vätterns sjölevande öring och harr. Näst efter Tabergsåån är Dunkehallaån landets sydligaste reproduktionslokal för harr. Öringen kan vandra i ån upp till Hulukvarn medan harren av allt att döma endast i undantagsfall kan passera vägpassagen i bäckens nedre del. Vägpassagen består både av Kortebovägen och järnvägen vilket gör att sammanlagt runt 35 m av bäcken rinner under jord.

Passagen, se nedanstående skisser och foton, består i övre delen av två parallella cementtrummor med 140 cm diameter. Vid besökstillfället var den södra trummans inlopp till stor del täckt av skräp varför ca $\frac{3}{4}$ av flödet gick i den norra trumman. Cementtrummorna rinner ihop under jord och nedre delen av passagen består av två parallella fyrkantiga kulvertar av huggen sten (stora block). Cementtrummorna är 14 meter långa och lutar på dessa meter ca 20 cm. Detta gör att vattenhastigheten i denna del av passagen blir relativt hög, vid mättillfället var den 1,3 m/s i den norra trumman där merparten av vattnet gick. Flödet var då runt 100 l/s vilket är ett relativt lågt flöde. Vattendjupet i den norra trumman var 16 cm. På våren (april till början av maj) då harren går upp för lek är flödena oftast betydligt högre vilket gör att vattenhastigheten då kan vara betydligt högre i cementtrummorna. Vid trummornas slut faller vattnet ca 15 cm. Den nedre delen i de fyrkantiga kulvertarna är fallhöjden nära noll och vattenhastigheten mycket låg. Vattendjupet i stenkulvertarna är runt 30 cm.

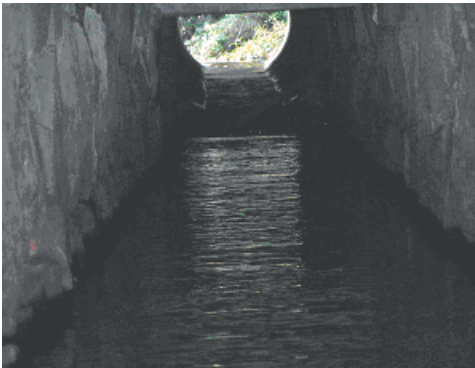

Inlopp trummorna

I cementtrummorna

Utlopp cementtrumma

I stenkulvert

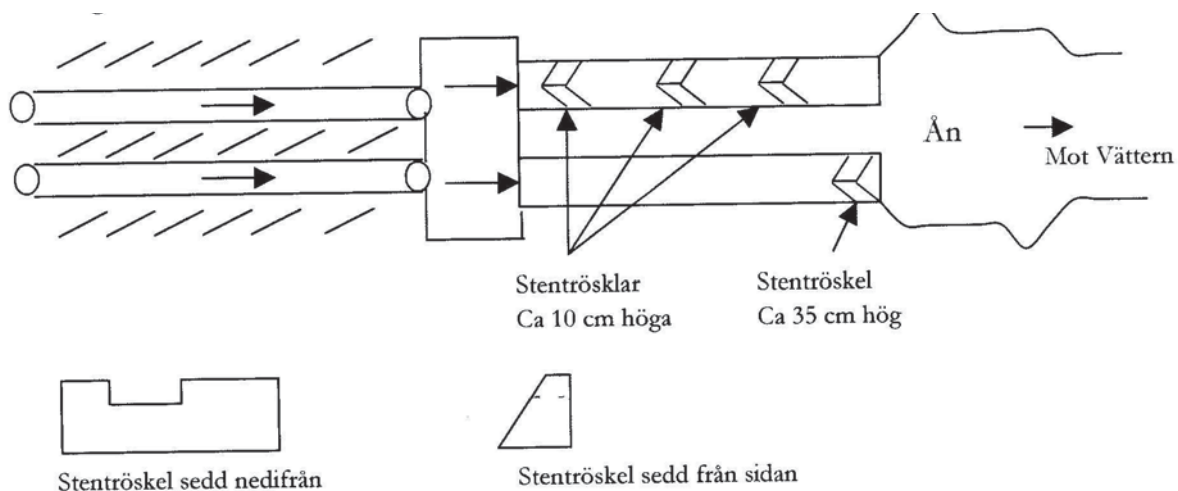

Utlopp cementtrumma

Harr hoppar till skillnad för öringen inte gärna vid sina lekvandringar det lilla fall som finns i under vägpassagen är dock så litet att det egentligen inte borde innebära ett hinder för harrens vandring. Harren i Vättern är vid lek mellan ca 30 – 45 cm långa. En tumregel som används för att bedöma fiskarnas möjlighet att passera sträckor med hög vattenhastighet är att laxfisk kan simma mot en vattenström som har en hastighet per sekund som uppgår till 3 – 4 ggr fiskens längd. Omsatt till Vätterns harr ger detta vattenhastigheter mellan 0,9 och 1,8 m/s. Med andra ord är de vattenhastigheter som uppkommer i cementtrumman under kortbovägen den sannolika orsaken till att harren endast i undantagsfall kan ta sig förbi vägpassagen.

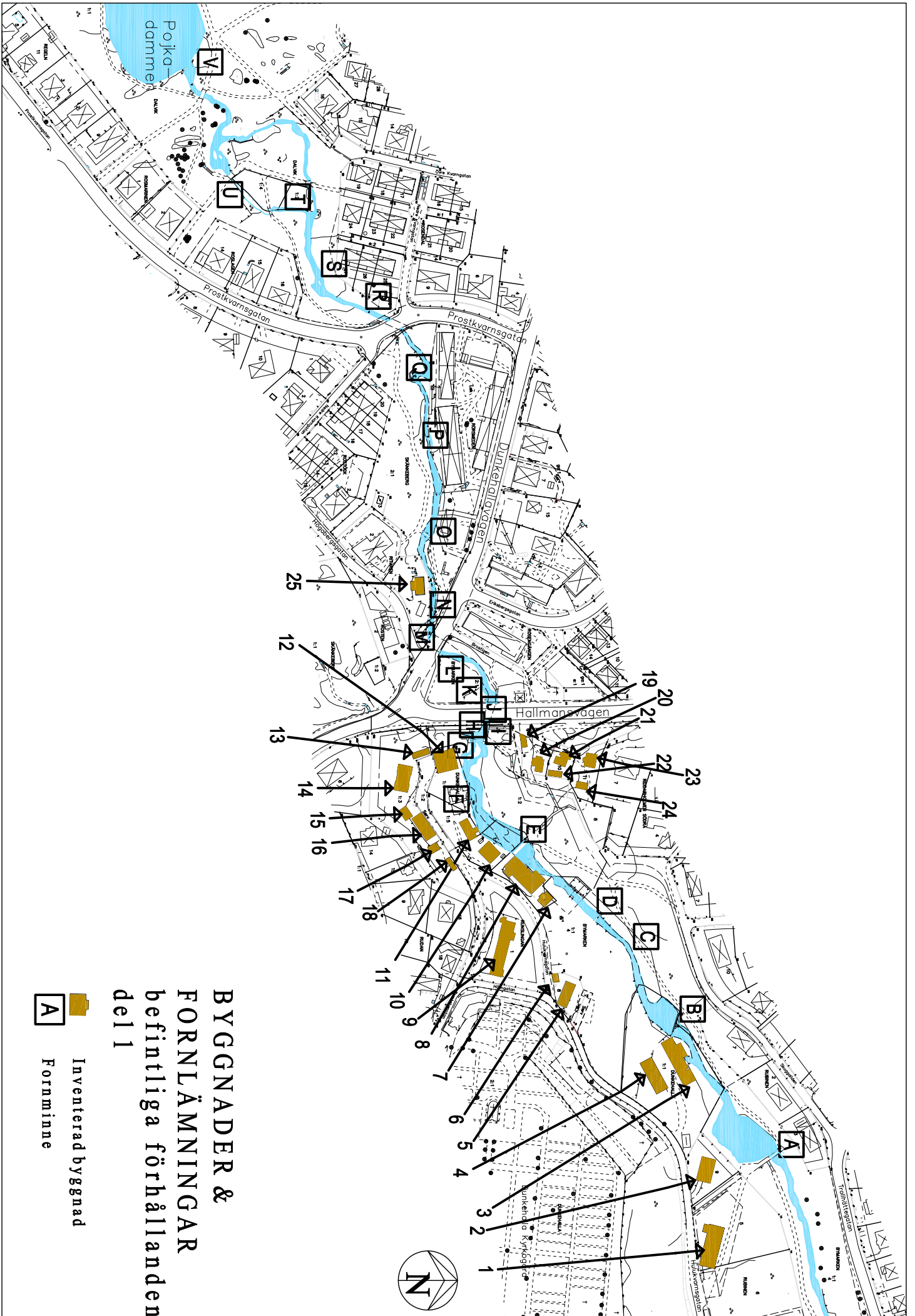
För att sänka vattenhastigheten och möjliggöra för harren att passera den berörda vägpassagen i Dunkehallaån föreslås att åtgärder vidtas så att vattenytan höjs i nedre delen av vägpassagen så att hela fallhöjden i cementtrummorna däms in, se principskiss nedan. Detta skulle ge mycket låga vattenhastigheter men bör inte innebära någon nämnvärd indämning av områdena uppströms eftersom trummorna är kraftigt överdimensionerade och utan problem kommer att svälja alla tänkbara flöden. För att skapa denna indämningseffekt behöver vattennivån i nedre delen höjas med ca 35 cm. För att inte hindra harrens vandring föreslås att denna fallhöjd fördelas på 3 små fall om vardera drygt 10 cm inne i den ena stenkulverten. Även den andra kulverten måste däckas in men här föreslås

endast ett steg om ca 35 cm då det blir enklast och billigast samtidigt som det för fisken räcker med passagemöjligheter i ena kulverten. Stegen föreslås byggas genom kallmurning (ej betonggjutning) av huggna stenblock som läggs mot stenkulvertens kanter och vinklas motströmmen. Genom att använda denna valvbroprincip bör blocken ligga kvar även vid höga flöden. Sannolikt kommer blocken att behöva huggas till för att passa på plats ordentligt så att läckaget minimeras. Stegen bör inte vara för breda eftersom det då kan bli en tunn vattensula vid överfallet som kan ge en vandringshinderande effekt. Ovankanten bör inte vara bredare än 15 – 20 cm. Helst skall det huggas ur en försänkning i stegen om ca 20 x 10 cm för att koncentrera vattenflödet vid lågflöden.

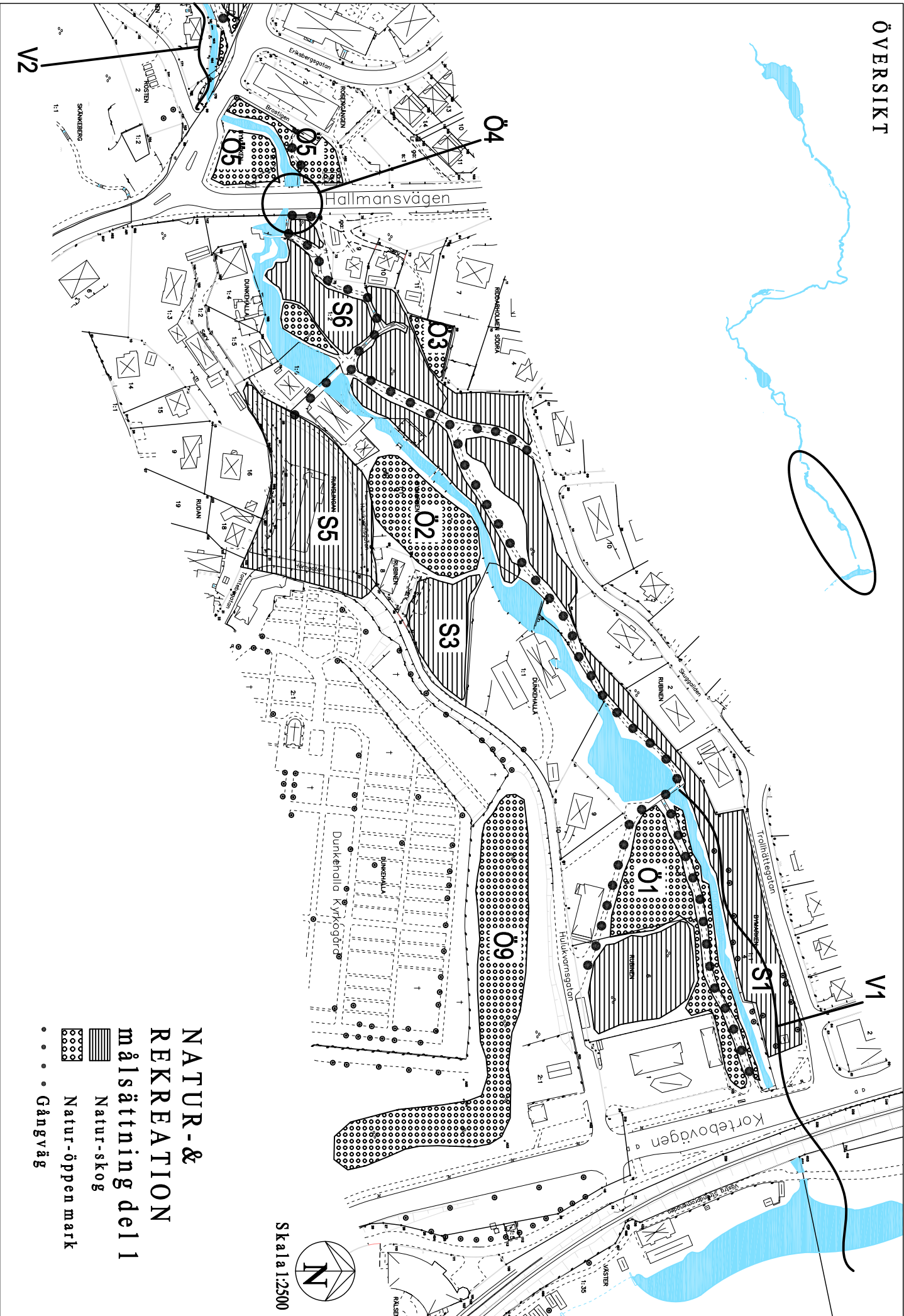

Detta åtgärdsförslag bör inte innebära speciellt mycket jobb. Gissningsvis kan stenarna läggas på plats genom 2 personer på en dag. Vad huggningen av stenen kan komma att kosta har inte kontrollerats men sammanfattningsvis bör kostnaderna inte överstiga 30 000 kr. Detta innefattar att man inte upprättar några detaljritningar utan att föreliggande underlag kan användas. Vid själva genomförandet kan undertecknad kontaktas om frågor uppstår. Genomförandet bör inte ske under harrens eller öringens lekperider som inträffar under april – maj respektive oktober – november. Åtgärderna innebär inte sådan påverkan att några tillstånd eller samråd behövs från Länsstyrelsen. För säkerhetsskull bör dock ansvariga för vägpassagen kontaktas för att kontrollera så att åtgärderna inte bedöms påverka avbördningskapaciteten i för stor utsträckning.

Anton Halldén
Länsfiskekonsulent

ÖVERSIKT

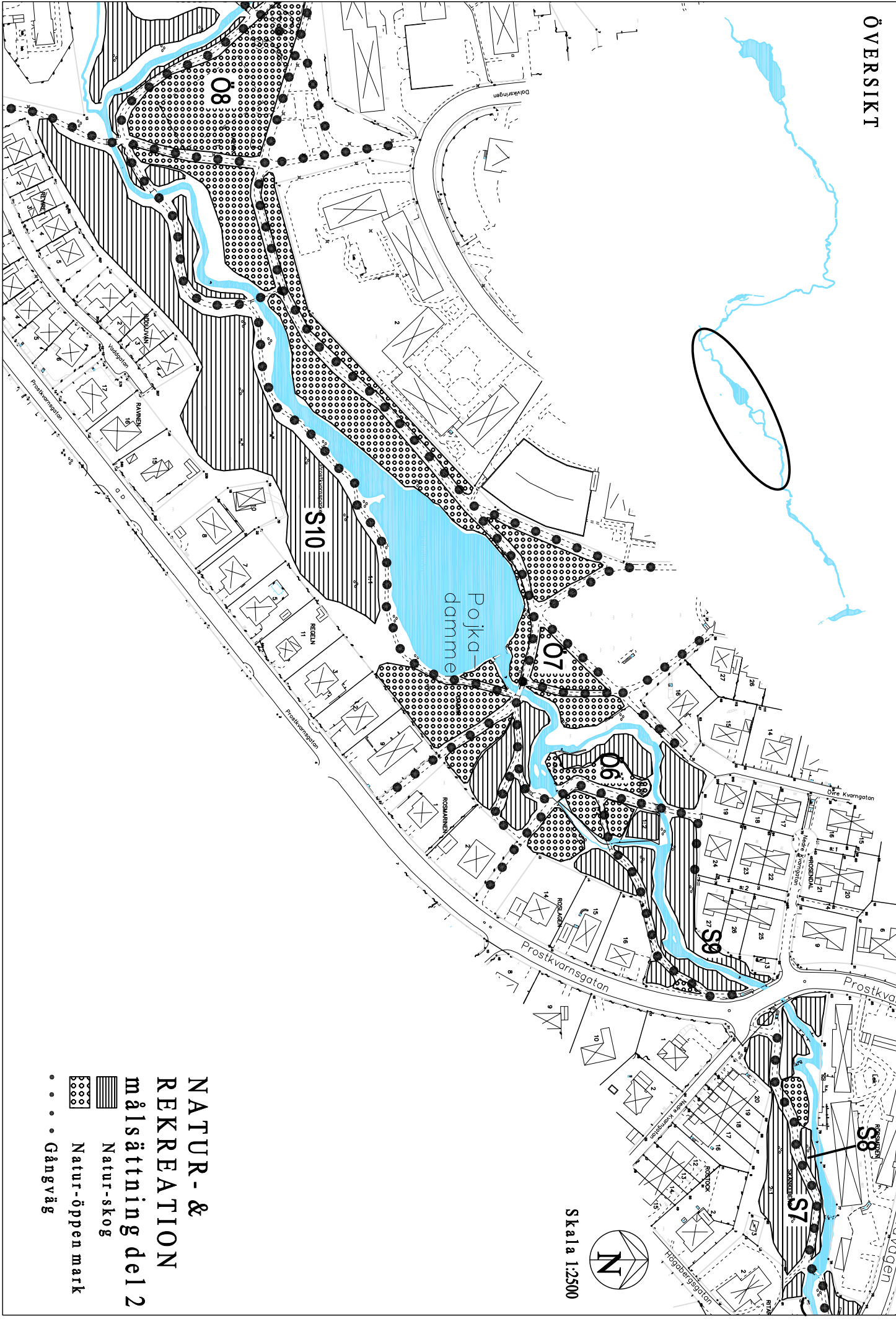
**NATUR- &
REKREATION**
målsättning del 1

- Natur-skog
- Natur-öppen mark
- Gångväg

Skala 1:2500

ÖVERSIKT

NATUR- & REKREATION
målsättning del 2

- Natur-skog
- Natur-öppen mark
- Gångväg

Skala 1:2500

